

PROFESIONALIZACE ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

vedoucí autorského týmu: Ing. Miroslav Ševčík, CSc.

autorský tým:

Ing. Pavel Jílek
Mgr. Michael Volný
Ing. Michal Uryč-Gazda
Ing. Miroslav Zajíček, MA

Liberální institut
září 2002

ISBN 80-86389-24-3

1. Zahraniční zkušenosti s profesionalizací armády, porovnání jednotlivých zemí

Profesionalizace armády se stává jedním z hlavních cílů ozbrojených sil ve většině členských zemí Severoatlantické aliance (NATO) od devadesátých let dvacátého století. Rozpad bipolárního světa a zrušení Varšavské smlouvy podstatně zmírnily hrozby napadení členských zemí a umožnily značné snižování vojenských výdajů ve všech oblastech. Náročnost současných zbraňových systémů a relativně krátká povinná vojenská služba neumožňují dokonalé zvládnutí všech technik, přinášejí neekonomické nakládání s prostředky společnosti a snižují obranyschopnost jednotlivých zemí. Ve většině západoevropských zemí v posledních letech dochází k malému přírůstku počtu obyvatelstva, který snižuje branecký potenciál. Ten je navíc omezován vzrůstající neochotou mladých mužů podstupovat výcvik v armádě a raději volí civilní službu či se (zejména ve zkorumpovaných východoevropských zemích) zbavují povinné vojenské služby získáváním různých potvrzení o zdravotní neschopnosti. Všechny tyto faktory vytvářejí tlak na profesionalizaci armád.

V současné době má profesionální armádu 8 z 19 členských zemí NATO (Belgie, Francie, Kanada, Lucembursko, Nizozemsko, Španělsko, USA a Velká Británie). Dvě země schválily její zavedení do dvou respektive tří let (Portugalsko a Itálie) a většina ostatních zemí o procesu přechodu na profesionální armádu vede vážné debaty na vnitropolitické scéně (ČR, Maďarsko, Polsko, Řecko). Současný systém povinné vojenské služby nemají v úmyslu rušit v Dánsku, Německu¹, Norsku a Turecku. Island nemá armádu.

Kanada byla první zemí ze současných členů NATO, která profesionalizovala svou armádu. Došlo k tomu v roce 1946.

Velká Británie byla druhou zemí NATO, která zavedla profesionální armádu a to v roce 1960. Všeobecnou brannou povinnost využívala Velká Británie k nasazování jednotek ve svých koloniích. Po další vlně rozpadu koloniálního impéria po druhé světové válce a negativnímu postoji veřejnosti k branné povinnosti po několika nezdarech armády ve světě, začalo od poloviny padesátých let stahování z kolonií. Zhodnocení stavu vedlo k nutnosti vytvořit profesionální armádu, která svým počtem a schopnostmi bude reagovat na změněné potřeby Velké Británie.

¹ Německo je ve svém rozhodování o zavedení profesionální armády stále zatíženo odkazem druhé světové války. Pro Němce je stále ještě přijatelnější mít občanskou armádu jako bezpečnostní opatření proti armádě, která by mohla ohrozit národ.

Ani u profesionální armády není třeba udržovat velké počty vojáků na vysokém stupni připravenosti a jednotky jsou tedy odstupňovány podle doby připravenosti k reakci. Hlavní úlohou britské armády je bojovat v konfliktech vysoké intenzity a s využitím všech druhů zbraní. Takové nároky mohou být plněny pouze profesionálními jednotkami. Pokud by hypoteticky byla znovu zavedena branná povinnost, došlo by, podle vojáků britské armády, k odčerpání peněz z investic do nových zbraní na investice do udržování konskripční armády. Ze zkušeností také vyplývá, že mohou nastat problémy s demografickou skladbou armády – k jejímu stárnutí - pokud dojde k zastavení náboru nových (mladých) lidí.

Lucembursko zavedlo, jako třetí země NATO, profesionální armádu v roce 1967. Počet vojáků se pohybuje kolem 600.

Další zemí která zavedla profesionální armádu byly **Spojené státy americké**, které tak učinily v roce 1973. Vedly k tomu zkušenosti z války ve Vietnamu, následované značnou demoralizací vojáků a slabou podporou armády ze strany veřejnosti. Již v předchozí historii USA se však vyskytují období bez povinné vojenské služby.

V **Belgii** byla všeobecná branná povinnost zrušena na jaře roku 1995 a ozbrojené síly tak byly plně profesionalizovány. K rozhodnutí došlo v lednu 1995 a na propuštění branců byla vyčleněna doba pouhé dva měsíce. Hlavními důvody takto rychlého přechodu byla rozpočtová omezení obranných výdajů a politický požadavek vztahující se k volbám v červnu 1995. Obranné výdaje měly zůstat konstantní v letech 1995 – 1997 na úrovni 98 miliard belgických franků, počet osob byl snížen z 85 000 v roce 1992 na 48 000 v roce 1995 (42 500 vojáků a 4 850 civilistů). Tento stav však převyšoval potřeby armády a byl postupně snižován na úroveň 37 000 vojáků a 5 000 civilistů v roce 2001. Problémem snižování počtu vojáků je nemožnost nedobrovolných odchodů, neboť nebyly povoleny vládou. Požadovaná struktura armády je dosahována pomocí dobrovolných odchodů a řízením rekrutace podle potřeb. Cílového stavu ozbrojených sil bude ve všech kategoriích dosaženo v roce 2006.

V **Nizozemsku** byla základní vojenská služba zrušena v roce 1996. V armádě nyní slouží 56 000 vojáků, z toho 1 900 žen.

Francie začala vážně hovořit o přechodu na profesionální armádu v roce 1994. S realizací bylo započato v roce 1996 a byla dokončena v polovině roku 2001, ačkoli původně plánovaný termín byl konec roku 2002. Oficiálním důvodem zrychlení profesionalizace byl stoupající počet dobrovolníků, kteří chtěli v armádě sloužit. Neoficiálně uváděných důvodem je však naopak rostoucí neochota branců nastupovat službu v letech, kdy se blížilo její zrušení. Hlavním impulsem k profesionalizaci armády byly zkušenosti z nasazení francouzských vojáků

ve válce v Perském zálivu a v Bosně a Hercegovině, kdy bylo zjištěno, že takto náročné úkoly mohou plnit pouze plně profesionální jednotky.

První návrh na zrušení branné povinnosti v Evropě

Jak je v této souvislosti často zmiňováno, povinná vojenská služba vznikla ve Francii. Není zas až tak překvapivé, že i zde bylo o jejím zrušení poměrně nedávno rozhodnuto. Stojí ale za povšimnutí, že seriózní návrh na její zrušení se zde objevil již o desítky let dříve a to dokonce v době, kdy by to nikdo nepředpokládal.

Ve třicátých letech byla sice francouzská armáda největší na světě, ale její vnitřní rozpoložení bylo tragické: Nuda, špatný výcvik, vysoká spotřeba alkoholu a dvanáct nesmyslně strávených měsíců k tomu. Analogie se současnou Českou armádou se proto přímo nabízí. Kdo však opravdu trpěl, byly rodiny takto postižených odvedenců, jejichž životní úroveň se většinou velmi snížila. Dostávaly sice jistou sociální dávku náhradou za své živitele, ale ta byla více než nedostatečná. Proto vláda přistoupila k opatření, kterým zrušila pro rodiny mužů sloužících v armádě nájemné. To vedlo k ekonomicky pochopitelné snaze vlastníků nemovitostí zbavit se těchto rodin za každou cenu, případně s nimi už žádné nájemní smlouvy raději neuzavírat. S odkazem na nedostatek finančních prostředků způsobených odpuštěním nájemného proto nájemci neprováděli v domech opravy a v zimě netopili. Připočteme-li tedy k demoralizující situaci v armádě ještě zprávy o špatné situaci rodin vojáků, nelze se pak divit jejich výsledné frustraci, které se projevovali zejména vysokou spotřebou alkoholu. U jednotek byly dokonce zřizovány jakési „polní záchytky“ pro mužstvo (salles de désethylation).

Většina lidí tyto problémy nechápala nebo přehlížela. V celé Francii se ale přeci jenom našel člověk, který si vážnost situace uvědomoval. Jmenoval se Charles de Gaulle a tehdy měl hodnost plukovníka. De Gaulle vydal již v roce 1933 knihu s názvem K profesionální armádě. Stal se tak téměř jistě prvním vojenským expertem na kontinentě, který rozpracoval myšlenku zrušení branné povinnosti.

Francouzská armáda však v té době naopak uvažovala spíše opačně – chtěla povinnou vojenskou službu prodloužit. Na vrcholu jejich velitelských struktur totiž stáli generálové Gamelin a Georgese, kteří oba spoléhali na velikost armády o více než sto divizích, v které tehdy sloužilo ne méně než osmsettisíc vojáků. De Gaullova kritika se týkala nejen nepřipravenosti armády, a nedostatečného výcviku, ale především nízké motivace, celkové demoralizace a – divme se tomu - zastaralé výzbroje. Kniha se de Gaullových nadřazených pochopitelně dotkla, což vedlo k nařízení podle kterého všechny publikace a přednášky na toto téma podléhaly schválení nejvyššího velení. To vlastně znemožnilo jakoukoliv další diskusi o možnosti zřízení lépe vycvičené a vyzbrojené profesionální armády.

De Gaulle navrhoval, aby z profesionálních vojáků byly složeny mobilní obrněné jednotky, které by mohly zemi v případě ohrožení bránit do té doby, než by byli zmobilizováni noví povolanci v rámci válečné konskripce. Podle některých historiků by profesionální armáda byla Francie bývala potřebovala zejména v roce 1939 – pokud by ovšem měla skutečně přijít Polsku na pomoc. De Gaullovy oponenti ho však nebrali vážně a místo seriózní debaty se sarkasticky tázali, zda má profesionální sbor stát před nebo za Maginotovou linií.

Sauve qui peut! (Zachraň se kdo můžeš!) se stalo jediným bojovým heslem prchajících francouzských jednotek, které –jak popsal spisovatel Hans Habe– se na ústupu opíjely a drancovaly města, která měly bránit a kterými teď utíkaly před postupující německou armádou.

De Gaulle uprchl v letadle britského generálmajora Edwarda Spense v okamžiku naprostého zhroucení francouzské branné moci a jen tři dny před oficiální francouzskou kapitulací, která mu – alespoň z čistě odborného hlediska - dala za pravdu. Celý příběh výborně dokumentuje skutečnost, že diskriminací, zbavováním svobody a uvržením do špatné sociální situace, lze dosáhnout jedině toho, že lidem se stane jejich stát a vše kolem nich lhostejným. Analogie se současnou armádou ČR se nabízí. Jako optimisté ale doufáme, že naše armáda nebude muset nikdy Česko bránit a proto se krutá paralela nenaplní a zůstane pouze v rovině spekulací.

V roce 2000 byl schválen zákon, který umožní zavést v **Itálii** profesionální armádu od roku 2006. Transformace by měla probíhat ve dvou etapách. Nejprve se bude zvyšovat stav dobrovolných vojáků z 30 000 na 42 000 v průběhu let 2000 – 2003. Zároveň bude docházet ke snižování počtu konskripčních vojáků a vojenská služba bude umožněna i ženám. Následně dojde k zhodnocení první fáze, na jehož základě bude probíhat fáze druhá. Ta bude dokončena v roce 2005, kdy by celkový počet vojáků měl být již snížen z původních 289 000 na 190 000.

Portugalsko vyhlásilo v roce 1998, že do roku 2003 ukončí povinnou vojenskou službu.

Španělsko oznámilo v roce 1996 zavedení profesionální armády do roku 2003. Na konci roku 2001 skončila povinná vojenská služba a armáda se od 1. 1. 2002 stala plně profesionální, což je o rok dříve, než se původně předpokládalo. Zrychlený přechod na profesionální armádu vedl k tomu, že její stav je nižší (76 000 vojáků) než zamýšlený počet (102 000).

V **Maďarsku** bude profesionalizace provedena jakmile budou k dispozici potřebné finanční zdroje, nejpozději do roku 2010. Od února 2002 se základní vojenská služba zkracuje z 9 na 6 měsíců.

Od roku 2003 bude 50 % ozbrojených sil **Polska** profesionálních.

Na **Slovensku** trvá povinná vojenská služba devět měsíců a od ledna 2003 by měla být zkrácena na půl roku. Umožní to značný příliv profesionálních vojáků, kteří nastupují na místa, kde dříve sloužili vojáci základní služby. V armádě slouží 30 000 vojáků. Plné profesionalizace by mělo být dosaženo v roce 2006.

Mimo některé členské země NATO mají profesionální armádu také např. v Austrálii, Argentině, Hong Kongu, Indii, Irsku, Japonsku, Kyrgystánu, Malajsii, na Maltě, na Novém Zélandu, v Uruguay a ve více než 50 zemích ze všech kontinentů.

V současné době dokonce dochází k postupné profesionalizaci ukrajinské armády.

V Rakousku probíhají diskuse o zrušení povinné vojenské služby, zatímco Švýcarsko a skandinávské země o jejím zrušení zatím neuvažují. Branná povinnost ve Švýcarsku má však zcela odlišný charakter.

Pozitiva profesionální armády:

1. V důsledku dobrovolnosti armády nastupují službu pouze ti, kteří se pro tuto profesi svobodně rozhodli. Lze se oprávněně domnívat, že k dané práci mají motivaci, určité schopnosti a vykonávají službu zodpovědněji než vojáci základní služby, kteří tak činí z donucení.
2. Rekrutace vojáků funguje stejně jako jakýkoli jiný nábor pracovníků na trhu práce. Tržní princip umožňuje vybírat si jen ty nejlepší adepty a případně propouštět nepotřebné či službu špatně vykonávající vojáky.
3. Na profesionální zaměstnance armády je možné klást vyšší nároky ve všech oblastech jejich činnosti.
4. Profesionální sbory zajišťují vyšší akceschopnost a efektivnost v jednotlivých operacích.
5. Profesionální vojáci dostávají svou mzdu a jsou tedy schopni postarat se sami o sebe a zejména o svou rodinu.
6. Rodiny vojáků žijí v blízkosti kasáren, z kterých se každý den jejich blízcí vracejí domů. Není tak narušen chod rodiny jako základního prvku společnosti.
7. Vojáci, kteří nemusí nastupovat základné vojenskou službu, mohou ihned po ukončení svých studií hledat místo na trhu práce, působit ve svém oboru a vydělávat si finanční zdroje. Tím přispívají nejen k růstu vlastního bohatství, ale i bohatství celé společnosti prostřednictvím dělby práce a směny na trhu.
8. Armáda získává pozitivní image, než měla armáda konskripční. Zaměstnání profesionálního vojáka se stává prestižní záležitostí.

Problémy přechodu na profesionální armádu:

Dosavadní zkušenosti ukazují zejména na dvě skutečnosti. Za prvé, přechod na profesionální armádu bývá ve většině případů značně zrychlován oproti původně oznámeným scénářům. Branci, kteří by měli nastoupit v posledních letech platnosti povinné vojenské služby, se této službě snaží vyhnout všemi dostupnými prostředky. Z tohoto důvodu v posledních letech konskripčního systému není téměř žádný přísun branců a transformace je ukončena dříve. Za druhé, nedaří se plnit plány přijímání vojáků na dobrovolnou službu do armády. Velikosti armád jsou tak pod jejich plánovanými početními stavy. Tím dochází zejména ke stárnutí armádních sborů.

	Země	Profesionální armáda	Rok zavedení profesionální armády
1	Belgie	ANO	1995
2	Kanada	ANO	1946
3	ČR	NE	2006 ²
4	Dánsko	NE	Zatím neplánuje
5	Francie	ANO	2001
6	Německo	NE	Zatím neplánuje
7	Řecko	NE	Uvažuje o zavedení
8	Maďarsko	NE	Uvažuje o zavedení
9	Island	nemá armádu	
10	Itálie	NE	2005
11	Lucembursko	ANO	1967
12	Nizozemsko	ANO	1996
13	Norsko	NE	Zatím neplánuje
14	Polsko	NE	2003 (Poloprofesionální)
15	Portugalsko	NE	2003
16	Španělsko	NE	2003
17	Turecko	NE	Zatím neplánuje
18	Velká Británie	ANO	1960
19	USA	ANO	1973

Tab. 1 Stav profesionalizace v zemích NATO

² Vláda schválila na podzim 2001 reformu ozbrojených sil a přechod na profesionální armádu v roce 2006.

Země	Počet vojáků na 1000 obyvatel (2000)	Profesionální armáda
Kanada	1,9	ANO
Lucembursko	3,3	ANO
Nizozemsko	3,3	ANO
Španělsko	3,7	NE
Velká Británie	3,7	ANO
Německo	3,9	NE
Belgie	4,1	ANO
Dánsko	4,6	NE
Polsko	4,9	NE
Maďarsko	5,0	NE
ČR	5,0	NE
Spojené státy	5,5	ANO
Itálie	6,6	NE
Francie	6,8	NE
Portugalsko	6,8	NE
Norsko	7,3	NE
Turecko	12,5	NE
Řecko	19,5	NE

Tab. 2 Počet vojáků na 1000 obyvatel v zemích NATO

Zdroj: NATO, vlastní výpočty, Počet obyvatel: www.diderot.cz - stav z roku 1998, Francie 1999, ČR 2001

Profesionální armáda může být obecně méně početná, než armáda fungující v systému všeobecné branné povinnosti (viz tab. 2). V současné době, více než kdy jindy, totiž o obranyschopnosti země nerozhoduje počet vojáků, ale jejich akceschopnost.

To dokládají i tab. 3 a 4, které ukazují, že profesionální armády jsou skutečně malé. Tyto početní stavy jsou však dále snižovány, zejména ze dvou důvodů. Za prvé jsou to rozpočtová omezení. Je tedy volena, podle našeho názoru, správná kombinace – lépe placení vojáci a zároveň jejich menší počet – než více vojáků, ale hůře placených. Druhým důvodem je skutečná potřeba velikosti ozbrojených sil. Počet vojáků by měl mít vojenské a celospolečenské opodstatnění, aby nebylo plýtváno lidskými zdroji v neproduktivních činnostech. Armády většinou zasahují při různých mezinárodních misích v menších počtech a spíše působí jako statický potenciál pro případnou obranu země. Tento potenciál však musí být velikostně přiměřeně dimenzován – tedy především by neměl být předimenzován.

Země	1990	1995	1997	1998	1999	2000	2001 (odhad)
------	------	------	------	------	------	------	--------------

Belgie	10,4	4,6	4,4	4,2	4,1	4,1	4,0
ČR					5,3	5,0	4,7
Dánsko	5,8	5,1	4,8	4,7	5,2	4,6	4,7
Francie	9,4	8,6	8,1	7,7	7,2	6,8	6,3
Itálie	8,6	7,6	7,3	7,0	6,8	6,6	6,5
Kanada	2,9	2,3	2,0	2,0	2,0	1,9	2,0
Lucembursko	3,0	3,2	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3
Maďarsko					5,0	5,0	4,9
Německo	6,7	4,3	4,1	4,1	4,0	3,9	3,7
Nizozemsko	6,6	4,3	3,6	3,5	3,4	3,3	3,3
Norsko	11,5	8,7	7,6	7,4	7,4	7,3	7,1
Polsko					4,8	4,9	4,6
Portugalsko	8,8	7,8	7,3	7,2	7,1	6,8	7,1
Řecko	19,2	20,3	19,6	19,2	19,4	19,5	20,1
Spojené státy	8,1	6,0	5,7	5,6	5,5	5,5	5,5
Španělsko	6,7	5,3	5,0	4,8	3,9	3,7	3,4
Turecko	12,1	12,7	13,0	12,4	12,4	12,5	12,5
Velká Británie	5,3	4,0	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7
Průměr	8,1	6,6	6,3	6,1	5,9	5,8	5,7

Tab. 3 Vývoj počtu vojáků v zemích NATO

Zdroj: NATO, vlastní výpočty, Počet obyvatel: www.diderot.cz - stav z roku 1998, Francie 1999, ČR 2001

Země	1980	1985	1990	1995	1997	1998	1999	2000	2001 (odhad)
Belgie	108	107	106	47	45	43	42	42	41
ČR							54	52	49
Dánsko	33	29	31	27	25	25	27	24	25
Francie	575	563	550	504	475	449	421	395	367
Itálie	474	504	493	435	419	402	391	381	374
Kanada	82	83	87	70	61	60	60	59	59
Lucembursko	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Maďarsko							51	50	49
Německo	490	495	545	352	335	333	331	319	307
Nizozemsko	107	103	104	67	57	55	54	52	52
Norsko	40	36	51	38	33	33	33	32	31
Polsko							187	191	178
Portugalsko	88	102	87	78	72	71	71	68	70
Řecko	186	201	201	213	206	202	204	205	211
Spojené státy	2050	2244	2181	1620	1539	1505	1486	1483	1482
Španělsko	356	314	263	210	197	189	155	144	134
Turecko	717	814	769	805	828	788	789	793	795
Velká Británie	330	334	308	233	218	218	218	218	219
Nato celkem	5636	5930	5778	4700	4512	4375	4574	4509	4445

Tab. 4 Stav ozbrojených sil v tisících

Zdroj: NATO

Následující tab. 5 ukazuje vývoj výdajů na obranu jako podíl na HDP od 80. let 20. století do roku 2001. Z údajů je patrné podstatné snížení vojenských výdajů v první polovině 90. let, ke kterému došlo ve všech členských zemích NATO díky rozpadu bipolárního světa po roce 1989. Podíl vojenských výdajů na HDP však klesal i nadále, v druhé polovině 90. let, a stále má klesající tendenci. To se netýká pouze zemí, které přistoupily k NATO v roce 1999 – Maďarska a České republiky.

Země	Průměr 1980-1984	Průměr 1985-1989	Průměr 1990-1994	Průměr 1995-1999	1997	1998	1999	2000	2001 (odhad)
Belgie	2,9	2,7	1,9	1,5	1,5	1,5	1,4	1,4	1,3
Česká republika							2,2	2,3	2,2
Dánsko	2,3	2,0	1,9	1,6	1,7	1,6	1,6	1,5	1,5
Francie	4,0	3,8	3,4	2,9	2,9	2,8	2,7	2,6	2,6
Itálie	2,3	2,3	2,1	1,7	1,7	1,7	1,7	1,8	1,7
Kanada	2,0	2,1	1,9	1,3	1,2	1,3	1,3	1,2	1,1
Lucembursko	1,0	1,0	0,9	0,8	0,8	0,8	0,8	0,7	0,8
Maďarsko							1,6	1,7	1,8
Německo	3,3	3,0	2,1	1,6	1,6	1,5	1,5	1,5	1,5
Nizozemsko	2,9	2,8	2,3	1,8	1,8	1,7	1,7	1,6	1,6
Norsko	3,0	3,1	2,9	2,3	2,2	2,3	2,2	2,1	2,1
Polsko							2,0	1,9	1,8
Portugalsko	2,9	2,7	2,6	2,2	2,2	2,1	2,1	2,1	2,1
Řecko	5,3	5,1	4,4	4,6	4,6	4,8	4,9	4,9	4,8
Spojené státy	5,9	6,1	4,7	3,3	3,3	3,1	3,0	3,0	2,9
Španělsko	2,3	2,1	1,6	1,4	1,4	1,3	1,3	1,3	1,2
Turecko	3,9	3,7	4,2	3,9	3,8	3,8	4,2	4,0	3,8
Velká Británie	5,7	4,8	3,9	2,7	2,7	2,6	2,5	2,5	2,4
Průměr	4,5	4,5	3,5	2,6	2,6	2,5	2,4	2,4	2,3

Tab. 5 Výdaje na obranu jako podíl na HDP (% , stálé ceny)

Zdroj: NATO

Země v tab. 6 jsou seřazeny vzestupně od těch, které měly nejnižší podíl osobních výdajů na celkových výdajích v roce 2001. Závěry srovnání zemí s profesionální armádou a těch, které mají systém povinné vojenské služby, nejsou jednoznačné. Obecně lze říci, že profesionální armáda

nevytváří tlak na vysoký podíl osobních výdajů. Naopak, v některých zemích s povinnou vojenskou službou je zřetelný nárůst podílu osobních výdajů za posledních 20 let (Německo, Řecko, Itálie, Portugalsko).

Země	Průměr 1980-1984	Průměr 1985-1989	Průměr 1990-1994	Průměr 1995-1999	1997	1998	1999	2000	2001 (odhad)	Profesionální armáda
Spojené státy	41,9	37,0	39,3	39,0	39,1	39,0	38,1	37,7	36,2	ANO
Turecko	45,3	37,1	50,1	48,2	48,4	48,5	47,0	45,1	38,9	NE
Velká Británie	37,4	38,6	42,2	39,4	39,4	38,0	37,9	38,2	40,0	ANO
Norsko	48,8	43,9	40,6	38,0	38,5	37,7	39,0	40,8	41,2	NE
Kanada	50,7	46,2	49,7	44,2	42,5	43,2	42,1	43,9	43,1	ANO
Česká rep.							46,9	42,8	46,0	NE
Nizozemsko	55,3	52,8	56,9	54,6	56,0	52,3	49,8	50,8	46,4	ANO
Maďarsko							46,7	48,7	47,9	NE
Dánsko	54,6	56,6	57,5	59,8	58,8	60,0	60,0	54,6	54,7	NE
Francie				58,2	57,1	60,6	60,3	60,4	60,2	ANO
Německo	46,6	48,9	57,4	61,5	62,7	61,2	59,8	60,7	61,2	NE
Řecko	54,6	60,5	63,0	61,7	62,2	60,4	61,4	62,5	64,1	NE
Španělsko			64,9	66,5	66,1	67,5	66,0	63,9	64,9	NE
Polsko							62,4	62,3	65,0	NE
Lucembursko	77,5	76,9	76,2	79,1	78,8	77,1	76,1	76,0	67,4	ANO
Belgie	61,8	63,4	68,3	69,3	69,3	68,5	68,4	65,8	67,6	ANO
Itálie	59,1	57,8	63,6	71,8	75,4	73,3	74,0	71,4	72,0	NE
Portugalsko	66,6	67,7	77,3	80,8	80,0	82,8	83,2	81,8	80,9	NE

Tab. 6 Podíl osobních výdajů na celkových výdajích (%)

Zdroj: NATO

Země	Průměr 1980-1984	Průměr 1985-1989	Průměr 1990-1994	Průměr 1995-1999	1997	1998	1999	2000	2001 (odhad)
osobní výdaje									
Belgie	61,8	63,4	68,3	69,3	69,3	68,5	68,4	65,8	67,6
ČR							46,9	42,8	46,0
Dánsko	54,6	56,6	57,5	59,8	58,8	60,0	60,0	54,6	54,7
Francie				58,2	57,1	60,6	60,3	60,4	60,2
Itálie	59,1	57,8	63,6	71,8	75,4	73,3	74,0	71,4	72,0
Kanada	50,7	46,2	49,7	44,2	42,5	43,2	42,1	43,9	43,1
Lucembursko	77,5	76,9	76,2	79,1	78,8	77,1	76,1	76,0	67,4
Maďarsko							46,7	48,7	47,9
Německo	46,6	48,9	57,4	61,5	62,7	61,2	59,8	60,7	61,2
Nizozemsko	55,3	52,8	56,9	54,6	56,0	52,3	49,8	50,8	46,4
Norsko	48,8	43,9	40,6	38,0	38,5	37,7	39,0	40,8	41,2
Polsko							62,4	62,3	65,0
Portugalsko	66,6	67,7	77,3	80,8	80,0	82,8	83,2	81,8	80,9
Řecko	54,6	60,5	63,0	61,7	62,2	60,4	61,4	62,5	64,1
Spojené státy	41,9	37,0	39,3	39,0	39,1	39,0	38,1	37,7	36,2
Španělsko			64,9	66,5	66,1	67,5	66,0	63,9	64,9
Turecko	45,3	37,1	50,1	48,2	48,4	48,5	47,0	45,1	38,9
Velká Británie	37,4	38,6	42,2	39,4	39,4	38,0	37,9	38,2	40,0
výdaje na vybavení									
Belgie	13,8	12,1	7,8	5,8	6,2	5,9	6,5	5,8	5,4
ČR							16,3	22,5	20,3
Dánsko	16,9	14,0	15,8	12,8	13,7	13,8	11,4	12,1	11,4
Francie				21,3	22,0	19,4	19,4	18,9	19,9
Itálie	17,4	19,7	16,3	12,9	11,3	12,4	11,7	14,3	12,4
Kanada	17,8	19,7	18,1	12,7	12,9	11,0	8,2	12,4	13,6
Lucembursko	1,8	3,5	3,4	4,1	3,5	6,5	5,0	4,6	16,3
Maďarsko							21,0	12,4	10,5
Německo	20,0	19,6	13,5	11,8	10,8	12,7	13,2	13,5	13,0
Nizozemsko	20,5	19,8	15,6	16,4	15,7	15,3	16,9	17,0	17,6
Norsko	19,4	21,7	24,9	24,5	24,6	25,0	22,6	19,4	23,3
Polsko							11,1	8,8	9,0
Portugalsko	5,5	7,6	5,7	5,5	8,2	3,8	4,2	6,4	6,3
Řecko	17,4	18,2	22,8	20,1	19,4	20,6	19,4	17,8	15,1
Spojené státy	21,9	25,6	25,1	26,2	26,0	25,6	24,9	21,9	22,0
Španělsko			12,4	12,8	13,6	12,0	11,5	12,9	13,2
Turecko	9,1	18,2	23,7	26,5	27,0	20,6	25,5	28,3	36,7
Velká Británie	26,2	24,8	21,0	24,8	24,9	26,5	26,9	25,7	24,8
výdaje na infrastrukturu									
Belgie	5,5	4,0	3,4	3,9	4,0	3,4	3,6	1,9	3,1
ČR							7,1	3,3	4,6
Dánsko	2,8	3,4	3,2	2,2	2,1	1,8	2,0	1,4	2,7
Francie				3,9	4,0	3,9	4,4	4,5	4,6
Itálie	2,3	2,6	2,4	0,8	0,8	0,8	0,8	1,2	1,0
Kanada	2,3	2,8	3,2	3,9	3,4	5,1	5,4	5,3	4,1
Lucembursko	10,3	7,3	10,4	4,2	4,7	4,5	6,7	4,9	2,0
Maďarsko							4,0	2,9	5,7
Německo	5,4	5,9	4,9	4,8	4,8	4,6	5,1	4,9	4,7
Nizozemsko	3,7	5,2	5,2	3,8	4,5	3,7	3,7	4,3	4,5
Norsko	5,0	8,2	9,2	6,3	5,9	6,9	5,2	5,0	5,0
Polsko							1,4	1,9	1,8
Portugalsko	5,9	3,7	2,3	1,0	1,2	0,6	0,6	1,5	1,1
Řecko	2,8	2,2	1,7	1,9	2,1	2,1	2,1	1,8	2,0
Spojené státy	1,6	1,8	1,5	2,3	2,2	2,2	2,0	1,7	1,7
Španělsko			1,2	0,8	0,7	0,8	1,8	1,7	2,5
Turecko	13,2	5,4	3,0	4,4	4,2	6,1	8,5	7,2	5,7
Velká Británie	2,7	3,9	5,2	5,2	5,2	4,6	5,1	4,3	1,7
ostatní výdaje									
Belgie	18,8	20,4	20,4	21,0	20,4	22,2	21,4	26,5	23,8
ČR							29,8	31,5	29,1
Dánsko	25,7	25,8	23,3	25,2	25,4	24,3	26,6	32,0	31,2
Francie				16,4	16,9	16,1	15,9	16,2	15,3
Itálie	21,0	19,8	17,7	14,3	12,5	13,5	13,5	13,1	14,6
Kanada	29,0	31,2	29,0	38,1	41,2	40,7	44,4	38,4	39,2
Lucembursko	10,2	11,9	9,4	12,0	13,1	11,9	12,1	14,5	14,3

Maďarsko							28,3	36,1	35,9
Německo	27,9	25,5	23,9	21,9	21,7	21,5	21,9	20,9	21,0
Nizozemsko	20,3	22,0	22,1	24,7	23,8	28,7	29,6	27,8	31,5
Norsko	26,7	26,0	24,8	31,1	31,0	30,4	33,3	34,8	30,5
Polsko							25,1	27,1	24,3
Portugalsko	21,9	19,8	13,8	12,3	10,7	12,8	12,0	10,3	11,7
Řecko	24,9	18,4	12,2	16,2	16,2	16,8	17,2	17,9	18,8
Spojené státy	34,5	35,5	33,6	32,5	32,7	33,2	35,1	38,7	40,1
Španělsko			21,2	19,7	19,6	19,7	20,8	21,4	19,3
Turecko	30,1	38,4	22,5	20,0	20,4	24,8	19,0	19,4	18,7
Velká Británie	33,5	32,5	30,5	30,5	30,6	31,0	30,1	31,7	33,6

Tab. 7 Výdaje na obranu podle kategorií (%)

Zdroj: NATO

2. Etické problémy konskripce a současný charakter branné povinnosti v ČR.

Branná povinnost je poměrně nedávný fenomén, který se v některých zemích objevil dokonce až ve 20. století. Už od svého vzniku je provázena silnou kritikou a řada slavných osobností má ve svém životopise zmínku o tom, jak se museli vyhýbat nedobrovolné službě v armádě. Odpor proti povinné vojenské službě se například v USA nebo v Austrálii stal ve své době velkým politickým a generačním tématem, které formovalo dokonce federální politiku státu. V naší zemi byly do roku 1990 tresty za odmítání a zpochybňování smyslu branné povinnosti tak tvrdé, že kromě lidí se silným náboženským přesvědčením se všichni raději podřídili, případně (jak se nedávno přiznal i jeden současný politik) volili osvědčené korupční postupy, které však byly za socialismu přístupné jen několika málo jednotlivcům. Naopak mezi prvorepublikové odpírače patřily i významné osobnosti, jako byl přední humanista, katolický intelektuál a veterán z I. světové války Přemysl Pitter, jehož propuštění z vězení požadoval v dopise prezidentovi ČSR i sám Albert Einstein.

V devadesátých letech se však jako zdaleka nejúčinnější způsob, jak řešit všeobecné pochybnosti o smyslu povinné vojenské služby v ČR, ukázalo hromadné obcházení zákona. To vedlo k tomu, že branná povinnost se začala týkat čím dál menšího počtu občanů. Tato skutečnost (samozřejmě vedle dalších důvodů) přispěla k tomu, že problém armády dlouhá léta nepatřil mezi důležitá politická témata, a jak je v této studii zmíněno na více místech, reforma armády byla maximálním způsobem odkládána a celý resort dnes patří k jednomu z nejzanedbanějších.

Branná povinnost jako diskriminace

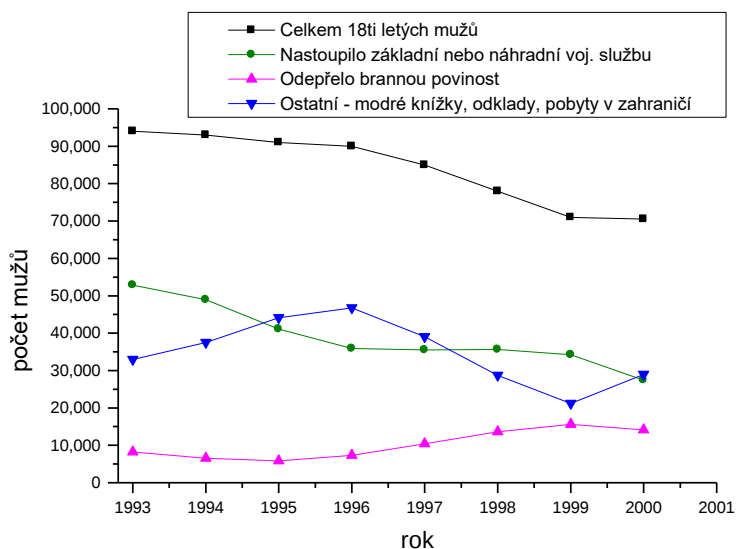
V etické rovině je nejsilnějším argumentem proti branné povinnosti v ČR současný způsob jejího provádění. Momentální a již dlouho trvající situace kolem branné povinnosti v ČR je totiž diskriminační, pokrytecká a všeobecně odpudivá. Nikdo nemůže popřít, že povinné vojenské - případně civilní - službě se v devadesátých letech úspěšně vyhnuli například umělci, sportovci, a dokonce i člen vlády – ministr Karel Březina. Březinův případ je varovný právě z toho důvodu, že se jedná o člena vlády. Bezplatnou práci (ať už v armádě nebo na civilní službě) není možné upřímně vydávat za základní vlasteneckou povinnost, pokud dokonce ani

pro členy nejvyššího vedení státu (u kterých by měla být zodpovědnost a úcta vůči státu a jeho orgánům základní osobní charakteristikou) neplatí.

Samozřejmě, stejně jako dříve, povinná vojenská služba není ani teď povinná pro blízké nejvyšší elity (lhostejno jak definované a formované). Nelze se potom ale divit, že branná povinnost není vnímána jako povinnost morální, nýbrž jako „produkt“ hlasování v Parlamentu bez jakéhokoliv ukotvení na reálnou situaci ve společnosti.

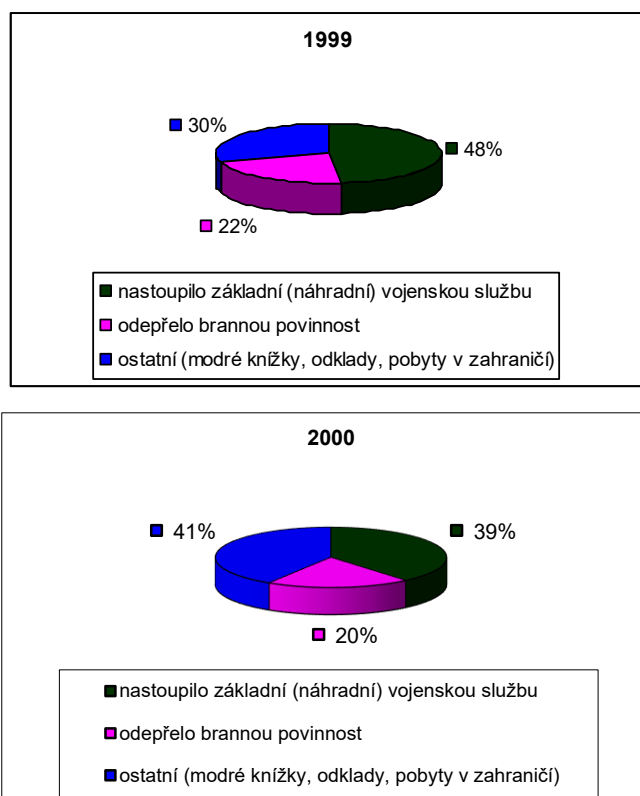
Díky těmto nesporným skutečnostem se branný zákon zcela jednoznačně a průkazně stal příčinou hrubé diskriminace a základní nerovnosti mezi lidmi. Náklady obětované příležitosti vojenské nebo civilní služby jsou dnes takové, že „poškozený“ je motivován udělat téměř cokoliv, aby se jí vyhnul.

Grafy na obrázcích č. 1 a 2 ukazují podíl mužů, kteří nenastoupili ani základní ani náhradní vojenskou službu na celkovém počtu osmnáctiletých v porovnání s těmi, kteří ji nastoupili. Interpretace časových řad není zcela jednoznačná, ale nelze si nevšimnout, že povětšinu doby je pokles podílu těch, kteří nastoupili rychlejší než demografický pokles všech branců. Oproti tomu počet těch, kteří po odvodu nenastoupí ani vojenskou ani civilní službu osciluje zhruba mezi 30-50%. Tyto oscilace nelze jednoduše vysvětlit, ale pravděpodobně souvisí s periodicky se opakující příležitostí jak získat zdravotní odklad nebo potvrzení o studiu. Nejcharakterističtějším trendem je tak růst žadatelů o civilní službu. Je velmi nepravděpodobné, že by se v tak širokém vzorku populace bezdůvodně měnil podíl pacifistů odmítajících nosit zbraň. Podle našeho názoru souvisí tento jev s tím, že ročníky, které momentálně přicházejí k odvodům, již ze základní nebo střední školy nepamatují reálný socialismus s jeho Partizánským samopalem, brannou výchovou, rozdělením světa na „zlé NATO“ a „dobrou Varšavskou Smlouvou“ a mají mnohem větší přirozený odpor k vynucené brannosti, než jejich – byť jen o málo – starší kolegové. Proto čím dál většímu počtu z nich přijde svět armády v její současné podobě jako vzdálený a vlastně nereálný v porovnání se životním stylem současné mládeže.

Obr. 1 Podíl branců, kteří se vyhnou základní vojenské službě

Zdroj: MO

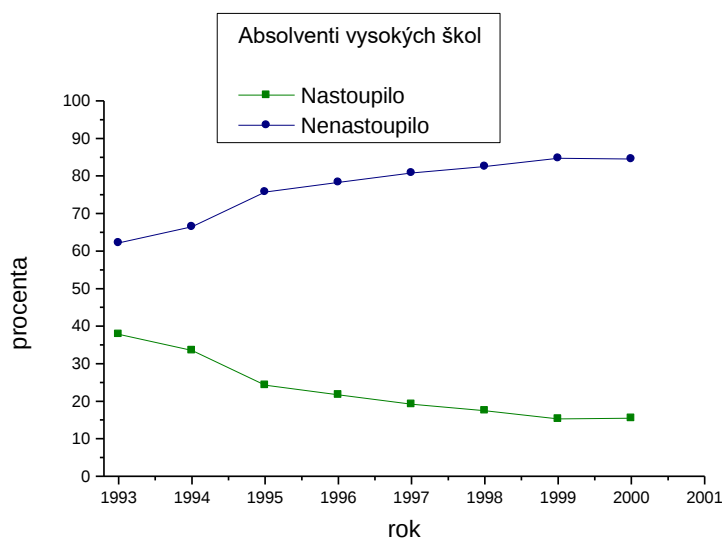

Obr. 2 Podíl branců, kteří se vyhnou základní vojenské službě

Zdroj: MO

Obrázek 3 svým vzhledem „rozevírajících se nůžek“ jednoznačně demonstruje neochotu vysokoškoláků nastoupit vojenskou službu. Pokud si uvědomíte, že odhadem polovina absolventů vysokých škol jsou ženy, lze konstatovat, že v současné době projde základní

službou 7-8% vysokoškolsky vzdělané části populace. Hovořit potom o branné povinnosti jako o fenoménu, který napomáhá vzájemnému sociálnímu poznání je potom poněkud naivní nebo dokonce nepravdivé tvrzení.

Obr. 3 Poměr vysokoškoláků, kteří nastoupí/nenastoupí základní vojenskou službu

Zdroj : MO

U vysokoškoláků je podstatné i to, že většina z nich má mnohem lepší příležitost jak se branné povinnosti vyhnout. Jejich rodiny obvykle disponují nadprůměrnými finančními prostředky, mají více známých zaměstnaných ve zdravotnictví a v neposlední řadě je jim otevřeno mnohem více příležitostí jak si nalézt inteligentní civilní službu a vedlejší příjem bez kterého nelze tuto službu absolvovat.

Proč se tolik mladých lidí vyhýbá vojenské službě

Důvodů, proč se ale mladí lidé (zejména pak zmínění vysokoškoláci) vyhýbají povinné vojenské službě, je jistě hned několik.

Prvním z nich je, že většina mladých lidí považuje službu v konskripční armádě (výraz „konskripce“ resp. „konskripční“ považujeme za spisovný a dovolený český ekvivalent anglického „conscription“ znamenající brannou povinnost) za zbytečnou. To je problém panujícího pocitu bezpečí, který se sice může ukázat jako mylný, ale snaha vlády zlomit jej násilím může mít mnohem horší následky. Mezi ty patří především vzrůstající pocit, že stát je instituce, proti které je třeba tajně bojovat a jejíž nařízení je správné obcházet.

Druhým důvodem je špatná pověst Armády ČR. Pokud se podíváme na průzkum veřejného mínění, zjistíme, že armáda je lidem spíše k smíchu a profesi vojáka z povolání považují za stejně hodnotnou jako profesi uklízečky. To je jistě nesmysl, neboť za situaci v armádě nemohou vojáci z povolání, ale politici, kteří jí nejsou schopni uložit politické zadání úkolů, na které se má připravovat. Ovšem formování veřejného mínění podléhá spíše iracionálním vlivům. Jenomže zatímco v zahraničí většinou platí, že služba v profesionální armádě je vizitkou toho, že dotyčný „něco“ dokázal (tedy, že prošel určitým náročným výběrem), služba v AČR je spíše dokladem neschopnosti brance pragmaticky se vypořádat s problémem odvodů. Netřeba dodávat, že právě uvedený přístup ke službě v armádě je důsledkem její podoby před rokem 1989, jejíž odkaz v podvědomí občanů ještě stále přežívá.

Dalším důležitým prvkem je takzvaný „lavinový efekt“, tedy skutečnost, že jestliže se branné povinnosti, která se z hlediska profesní kariéry rovná ztrátě jednoho roku, vyhnulo již dostatečné množství lidí, musejí tak učinit i jejich ostatní vrstevníci. V opačném případě totiž vůči nim ztrácejí na kvalifikaci. To je v ostrém kontrastu se stavem za socialismu, kdy se službě v armádě téměř nikdo nevyhnul a všichni byli tedy zatíženi stejnou časovou prodlevou ve své profesi, takže se to na trhu pracovních sil nemohlo projevit jako zjevná nevýhoda jednotlivce vůči druhým.

Absolventi právnických fakult, kteří mají vykonat dvanáctiměsíční vojenskou základní službu, jsou v souladu s interním pokynem ministra obrany a náčelníka Generálního štábu AČR zařazováni od 1. 10. 1999 pouze na funkci právníka. Povolání odvedenci projdou základním vojenským výcvikem a na něj navazující odbornou přípravou. Po dobu výkonu vojenské základní služby je zabezpečeno zvyšování právnické i vojenské odbornosti formou stáží a soustředění. Právnická praxe vykonaná po dobu vojenské základní služby se započte do celkové odborné praxe.

Zdroj: www.army.cz

Posledním důvodem je, že zejména vysokoškoláci mají oprávněný pocit, že v armádě nedostatečně využijí získanou kvalifikaci. Protože současná společnost vytváří tlak na rychlé využívání získaných dovedností, mají oprávněný pocit, že službou v armádě něco ztrácejí. Jakkoliv uznáváme, že se jedná o obtížně realizovaný návrh, myslíme si, že armáda by si velmi pomohla, kdyby v tomto směru co nejrychleji učinila pokrok. Pokud je nám známo, současný stav je zhruba takový, že právníci jsou jedinou novou profesí, které se v devadesátých letech začala vojenská služba oficiálně započítávat do praxe. Oproti tomu leckteré profesní

a profesionální sdružení nezapočítávají vojenskou službu do délky praxe a mnohdy v tomto směru zvýhodňují absolventy civilní služby, kterým se přeci jenom občas podaří (samozřejmě státním orgánům navzdory) využít svojí kvalifikaci a být tak prospěšní sobě i svému okolí. Konskripční armády by si tak alespoň na sklonku své existence měly vzít příklad z armád profesionálních. Ty se v očích občanů většinou těší značné prestiži. Spolupráce mezi civilním a armádním sektorem je ve státech s profesionální armádou normální a sahá od záchranných prací přes výcvik vojenských i civilních specialistů až po společný výzkum.

Branná povinnost jako „veřejný zájem“

Důvodem uváděným ve prospěch branné povinnosti je, že odvedenci, ať již v průběhu vojenské služby nebo v průběhu služby civilní, vykonají „něco pro vlast.“ Pokud někdo používá tento argument, je s podivem, že nepožaduje, aby se vojenské nebo civilní služby museli účastnit také někteří nemocní a ženy, neboť i tyto skupiny obyvatel by podle kolektivistické terminologie mohly věnovat řadu měsíců „společensky prospěšné práci“. Říkat, že muži na civilní nebo vojenské službě alespoň něco vykonají pro společnost, je podle našeho mínění zrádnost. Pokud tomu tak je, proč neodvésti všechny rovnou na pět let? Proč vybraným jednotlivcům nezestátnit jejich soukromý majetek stejně jako některým lidem znárodnujeme jejich lidský kapitál, který je bezpochyby soukromým statkem? Vždyť na něčem takovém by společnost přeci také „vydělala“. Je škoda, že jsme se v tomto směru nepoučili obdobím reálného socialismu, kdy byly individuální zájmy podřízeny zájmům kolektivu. Je škoda, že nechápeme, jaké ekonomické a sociální důsledky podobné „dobře myšlené“ teorie o prospěšnosti násilného donucení některých jednotlivců ke „službě“ ostatním přinášejí.

Dále se často tvrdí, že výkon branné povinnosti je pro muže prospěšný z hlediska dovedností, které si lze během jejího výkonu osvojit. Tento – mimochodem ze své podstaty paternalistický argument – je zcela neslučitelný nejen s liberální ideologií, ale i s myšlenkou rovnosti mužů a žen. Pokud bychom přiznali, že muži mají ve společnosti nějakou funkci a nějaké dovednosti navíc, zcela se tím hroutí moderní boj za rovnoprávnost pohlaví. Však také ženy v řadě zemí, ve kterých má armáda vysokou společenskou prestiži (Austrálie, Nový Zéland, USA, Švýcarsko), aktivně bojovaly (a mnohdy stále bojují) nejen za možnost rovnocenné služby v profesionální armádě (v prvních třech z uvedených zemí), ale též za to, aby nostalgici zaměstnavatelé nepreferovali zaměstnance, kteří sloužili „ve stejné jednotce“, i když jejich samotná kvalifikace je stejná nebo dokonce horší než u žen.

Nebezpečný nadbytek odborníků na IT zdárně vyřešíme!

Třicáté číslo letošních Zdravotnických novin je z velké části věnováno problematice civilní služby ve zdravotnictví. Ředitel Fakultní nemocnice Na Bulovce MUDr. J. Štrof, CSc., otevřeně přiznává, že nemá nic proti využívání kvalifikace odvedenců: „V současnosti se je (muže na civilní službě) snažíme zařazovat i do jiných činností v nemocnici, využívat jejich schopnosti, případně kvalifikaci. Například jsou zapojeni do spoluvytváření koncepce a zavádění systému zlepšování kvality péče, dále v informatice.“ Pan ředitel tímto potvrzuje to, co je všeobecně známo a ku prospěchu všech běžné, protože ačkoliv to zákon o civilní službě zakazuje, prakticky neexistuje systém kontroly ani sankcí. O dvě strany dříve však František Holoubek z ministerstva práce a sociálních věcí, oddělení civilní služby, informuje, že do 15. října má být předložen nový zákon o civilní službě, který umožní proti institucím, které využívají kvalifikaci civilkářů, zakročit.

K tomu všemu existuje řada vážných pochybností o tom, zda současný výcvik v AČR, sešněrovaný finančními omezeními, k nácviu zásadních dovedností branců skutečně vede.

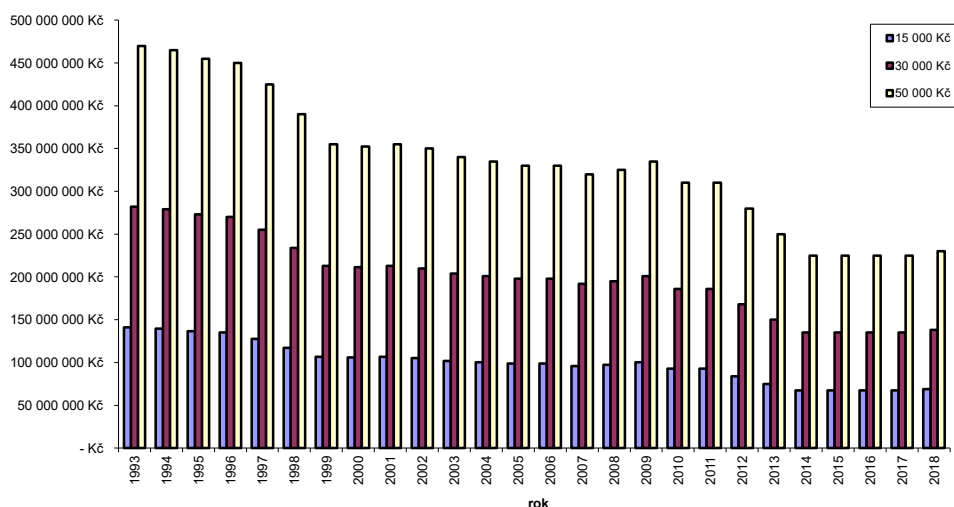
Tvrdíme, že nebýt korupce, povinná vojenská služba by byla již dávno zrušena. Představme si totiž na chvíli, že by někdo zařídil, aby všichni absolventi škol (obojího pohlaví) okamžitě po ukončení studia nastoupili do armády nebo na nekvalifikovanou práci a dokonce i nemocní by mohli být donuceni třeba k tomu, aby svoji práci vykonávali nadále bez nároku na odměnu.. V takovém případě by nastala obrovská revolta, zdaleka nejen studentská. Nejlepší ekonomové země by se proti tomuto opatření společně postavili jako proti nehoráznému plýtvání lidským kapitálem. Opatření by bylo rychle a s ostudou zrušeno. Pokud se ale podíváme do legislativy, přesně takové opatření v našich zákonech existuje.

Odhad objemu korupce souvisejícího s brannou povinností v ČR

Odhadnout objem jakéhokoliv obchodu na černém trhu patří beze sporu mezi obtížné ekonomické problémy, protože řada potřebných údajů je v nelegálním systému nedostupných. V našem případě je nejobtížnější odhadnout kolik branců za zproštění branné povinnosti (ať již formou získání modré knížky nebo „odpuštění“ civilní služby případně jejím „přizpůsobením“) zaplatilo (penězi nebo jinou formou). Posuzujíc současný stav podle dostupných informací, rozhodli jsme se počítat s tím, že to byl každý desátý (jsme ale přesvědčeni, že se ve skutečnosti jednalo o mnohem více branců). S tímto odhadem, který lze jen těžko exaktně dokázat, je pochopitelně možno nesouhlasit, neboť je založen na osobní zkušenosti z okolí autorů projektu. Náš výpočet však nemá sloužit k přesnému určení finančního objemu korupce spojené s brannou povinností, ale k pouhému řádovému přiblížení, neboť se domníváme, že řada z nás nemá vůbec tušení, o jak velký objem se jedná. Pokud se někdo domnívá, že korupci se z branné povinnosti vyvázal například nikoliv každý desátý, ale každý pátý nebo naopak každý dvacátý branec, nechť námi předkládaná čísla samozřejmě násobí, respektive dělí dvěma.

V našem jednoduchém výpočtu dále uvažujeme tři různé ceny vykoupení se z branné povinnosti (modrá knížka nebo civilní služba „na míru“): patnáct, třicet a padesát tisíc korun. Tyto sumy přibližně odpovídají všeobecně známým informacím, které nám byly dostupné. Uvedený graf ukazuje předpokládané roční objemy obchodu se zdravotním zproštěním z branné povinnosti. V závislosti na zvolené ceně modré knížky lze součtem odhadnout, že celkový objem korupce v letech 1993–2001 leží někde mezi 1,1 až 3,7 miliardami Kč (samozřejmě vyjádřeno v současných cenách). Je třeba znovu zdůraznit, že výše uvedený odhad je zatížen příliš velkými nepřesnostmi, aby si mohl činit nárok na exaktní ekonomický argument. Je však dostatečně přesný na to, aby demonstroval, že velikost objemu korupce související s brannou povinností je značná a srovnatelná s mnohými mediálně známými aférami celostátního významu. Je proto zjevné, že musí existovat skupina lidí, kteří jsou na udržení branné povinnosti přímo finančně zainteresováni!

Odhad objemu korupce pro tři různé ceny modré knížky

V období normalizace se lidem stávalo, že nemohli po řadu let vykonávat své zaměstnání. Tato skutečnost je všemi zpětně odsuzována jako zlý projev tehdejšího nedemokratického totalitního zřízení. V současné České republice musí někteří občané, vybraní podle jasně diskriminačního principu, vykonávat jeden a půl roční civilní službu a nemohou (legálně) pracovat ve své profesi.

Je proto oprávněné se domnívat, že známých vojensko-strategických výhod by zrušení konskripce přineslo především kultivaci společnosti a mezilidských vztahů. Není totiž zdravé, pokud si příliš mnoho mladých lidí myslí, že nejlepší forma vztahu se státem je pasivní rezistence. Zároveň je třeba si uvědomit, že pokud branné povinnosti se dokáží vyhnout především občané, kteří mají lepší schopnost korumpovat než ostatní. To vede k tomu, že občané schopní korupce získávají profesní a kariérní výhody oproti ostatním. Je nesporné, že tato skutečnost se musí dále projevit na celkovém stavu korupce v České republice.

3. Ekonomické přínosy profesionalizace armády v neoklasickém modelu

Otázka vlivu povinné vojenské služby na ekonomiku je součástí mnohem širšího problému – vlivu vládní činnosti na ekonomiku obecně. Tato problematika může být nahlížena z mnoha pohledů, přičemž pro účely tohoto dodatku budeme vycházet výhradně z neoklasické metodologie, byť tento přístup není rozhodně jediným možným³. Důvodem, proč jsme za základ teoretického dodatku vybrali právě neoklasický přístup, je to, že právě neoklasická analýza je velice úzce propojena s všeobecně používanou terminologií a metodologií analýzy ekonomiky, která je používána pro potřeby státních institucí. Není proto nutné, abychom v tomto dodatku zaváděli nové pojmy nebo definovali nové přístupy rozdílné od těch, které jsou běžně používány. Základním stavebním kamenem tohoto dodatku bude zásadní stať R. Barro (6) pojednávající o neoklasickém přístupu k fiskální politice a také Lecture Notes C. Mulligana (14).

Podstatou neoklasické analýzy je výstavba modelu, který v podstatných rysech popisuje ekonomiku a je možné v jeho rámci vyvozovat závěry, ohledně chování ekonomiky v určitých podmínkách. Součástí neoklasické analýzy je i verifikace modelu, která nám odpoví na otázku, zda-li je daný model validní pro popisovaný trh a zda závěry z něj vyplývající jsou empiricky opodstatněné – tj. zda daný model má nějaký ekonomický obsah. Tuto část analýzy v dodatku provádět nebudeme. Pro zájemce o ni, odkazujeme na seznam vybrané literatury, kde lze najít dostatek empirického materiálu.

Před vytvořením modelu je nutné stanovit předpoklady, na kterých tento model bude vystavěn. Tyto předpoklady nemusí být nutně realistické. Klíčové je, aby výsledky, ke kterým dospějeme při výstavbě modelu, měly empirický obsah. Diskuse o realističnosti předpokladů a realističnosti závěrů je podrobně rozpracována ve Friedman (12).

Vládní zásahy do ekonomiky v neoklasickém pohledu

Pokud tedy chceme analyzovat vliv vlády na ekonomiku, pak lze v intencích neoklasického přístupu rozlišit tento problém do několika částí:

- Vybírané daně a poplatky

³ Jiným přístupem může být „rakouský“ nebo pokud opustíme oblast čisté ekonomické teorie, pak třeba filozofický.

- Vládní výdaje na zboží a služby
- Transferové platby
- Dlouhodobé vládní politiky
- Krátkodobé politiky
- Regulační činnost vlády
- Povinná vojenská či jiná veřejná služba

Pro potřeby tohoto dodatku se zaměříme pouze na vládní výdaje, povinné veřejné služby a dlouhodobé politiky, neboť rozhodnutí o zrušení povinné vojenské služby je svoji povahou politika dlouhodobá (z pohledu ekonomické teorie dostatečně dlouhodobá na to, aby byla považována za permanentní). Následující analýza nám dá intuici v hlavních efektech změn vládních výdajů a změn v povinných pracích pro vládu. Zkomplikování modelů dalšími proměnnými by sice „zrealističtělo“ analýzu, ovšem na úkor její srozumitelnosti. Přínos vyplývající z blízkosti reality by byl převýšen ztrátou jasnosti a intuice. Komplikovanější modely navíc základní intuici nezmění – pouze ji znepráhlední a znejasní.

Předpoklady analýzy

Základním předpokladem analýzy je na první pohled nerealistická charakteristika jednotlivců v ekonomice – v modelu jsou všichni stejní. Mluvíme tak o tzv. reprezentativním agentovi, neboli o imaginárním „panáčkovi“, jehož vlastnosti sdílejí všichni ostatní lidé v modelové ekonomice. Tito agenti pak žijí nekonečně dlouho a celá ekonomika je deterministická (neboli neexistuje v ní náhoda), což je opět spíše nerealistický předpoklad. V každém časovém okamžiku (t) se tito agenti snaží maximalizovat svůj užitek, přičemž zdrojem užitku pro každého agenta jsou:

- Spotřeba = c_t ; pozitivní vliv, čím více, tím lépe
- Volný čas = $(1 - n_t - x_t)$; pozitivní vliv, čím více, tím lépe
- Vládní výdaje = g_t ; negativní vliv, čím více, tím hůře pro agenta

n_t je čas strávený v práci, tj. ekonomickou aktivitou produkující statky nebo služby;

x_t je čas strávený nucenou prací pro vládu (např. ve formě povinné vojenské služby) neprodukující ekonomicky hodnotné či měřitelné statky nebo služby.

Jednotliví agenti se tak snaží maximalizovat svoji užitkovou funkci v daném časovém okamžiku podle následujícího kritéria:

$$\sum_{t=0}^{\infty} e^{-\rho t} [u(c_t, 1 - n_t - x_t) + J(g_t, x_t)] \quad (1)$$

kde u je užitková funkce, která v obou argumentech je striktně rostoucí a konkávní⁴. Spotřeba i volný čas jsou v relevantním rozsahu normální statky. J_t je exogenní a aditivně separovatelná vzhledem k u , a proto ji můžeme v následujících úvahách ignorovat (což také s lehkým srdcem provedeme).

Sekvence vládních výdajů, nucených prací pro vládu a transferů, ke kterým se vrátíme později, jsou z pohledu jednotlivých agentů exogenními veličinami, což znamená, že tito agenti je berou jako dané.

Pro analýzu je nutné vedle jednotlivých agentů charakterizovat také technologickou stránku ekonomiky. Z důvodů didaktických budeme charakterizovat tři typy ekonomiky:

- Ekonomiku bez kapitálu
- Ekonomiku, kde kapitál a práce jsou separovatelné – tj. jsou substituty
- Ekonomiku, kde kapitál a práce jsou neseparovatelné – tj. jsou komplementy

Jednotlivé ekonomiky mají díky svým charakteristikám jiná technologická omezení, která budou vstupovat do modelu:

1. Ekonomika bez kapitálu:

$$f(n_t) = c_t + g_t \quad (2)$$

f je striktně rostoucí a konkávní funkce n .

2. Ekonomika, kde kapitál a práce jsou separovatelné:

$$f(n_t) + h(k_{t-1}) = c_t + (k_t - k_{t-1}) + g_t \quad (3)$$

⁴ Tzn., že čím více daného statku, tím vyšší užitek a zároveň platí zákon klesajícího užitku, tj. každý přírůstek užitku ze spotřeby dodatečné jednotky je menší než předchozí přírůstek.

kde k_{t-1} je množství kapitálu na konci období $t-1$, které je k dispozici pro výrobu v čase t . f a h jsou striktně rostoucí a konkávní funkce v n , resp. v k .

3. Ekonomika, kde kapitál a práce jsou neseparovatelné:

$$f(n_t) + h(k_{t-1}) = c_t + (k_t - k_{t-1}) + g_t \quad (4)$$

kde f je rostoucí v obou argumentech, konkávní a má kladnou křížovou derivaci (tzn., že mezní produkt jednoho argumentu roste spolu se zvětšováním množství druhého argumentu – v normálním jazyce to znamená, že např. zvětšováním množství kapitálu roste mezní produkt práce, což je velmi realistické).

V případech 2 a 3 musíme také přidat jedno omezení, které se týká investic:

$$k_t \geq (1 - \delta)k_{t-1} \quad (5),$$

což neznamená nic jiného, než to, že investice nesmí být záporné. V našem modelu neexistují žádné náklady přizpůsobení investic (externí nebo interní), kromě jejich samotné ceny.

Před jakým problémem tedy stojí agenti v námi popsané ekonomice? V rámci omezení, které mají (tj. užitková funkce, technologie dané ekonomiky, daněmi a povinnými pracemi pro vládu) se agenti snaží maximalizovat svůj užitek rozhodováním o množství práce, kterou budou vykonávat, a o množství spotřebních statků nebo služeb, které budou spotřebovávat.

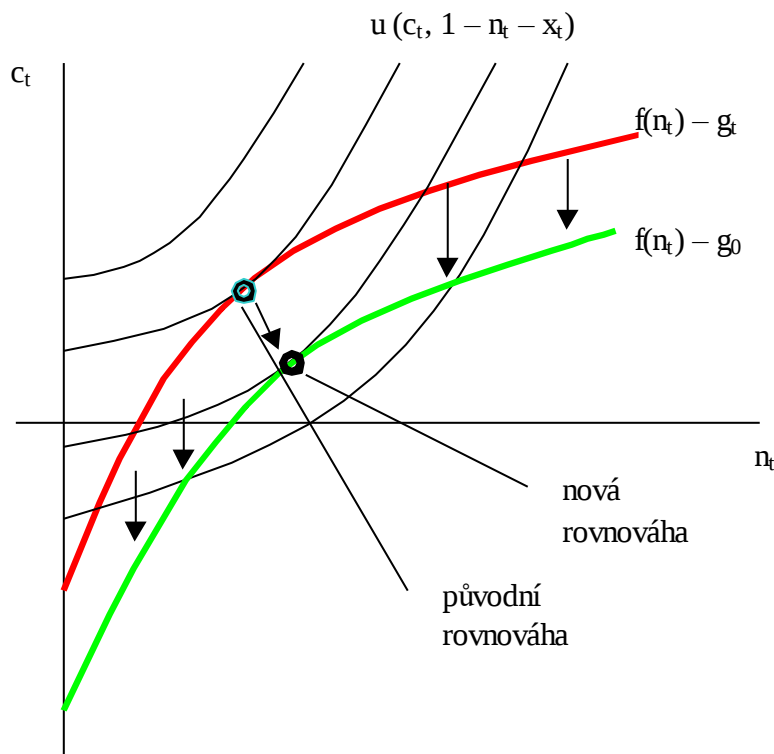
V tomto dodatku se nebudeme pouštět do matematických výpočtů a veškerý výklad bude postaven na grafických řešeních, popř. na logické úvaze. Následuje řešení problému agentů v námi definovaných ekonomikách spolu s jejich reakcí na některé změny vládní politiky.

1. Ekonomika bez kapitálu

Jedná se o nejjednodušší případ, neboť díky neexistenci kapitálu, jsou jednotlivá časová období na sobě nezávislá a v každém okamžiku probíhá rozhodování pouze v závislosti na konkrétních okolnostech, bez ohledu na to, co se dělo v ekonomice v minulosti. Z toho vyplývá, že reakce na dlouhodobou či krátkodobou změnu⁵ politiky vlády bude v takovéto ekonomice v daném období stejná.

⁵ Zde je vidět důležitost předpokladu deterministické ekonomiky – agenti vědí, zda se jedná o krátkodobou změnu (tj. pouze na jedno období) nebo o změnu dlouhodobou (tj. pro všechna období).

Na obrázku je znázorněna rovnováha ekonomiky (modrý kroužek) na ploše charakterizované dvěma osami – spotřeba (c_t) a práce (n_t). Červená křivka ukazuje produkční funkci ekonomiky, černé čáry ukazují indiferenční křivky uživatelské funkce. V případě změny (růstu) vládních výdajů, dojde k posunu rovnovážného bodu (černý kroužek), v důsledku posunu produkční funkce dolů (zelená křivka, posun je znázorněn šipkami).

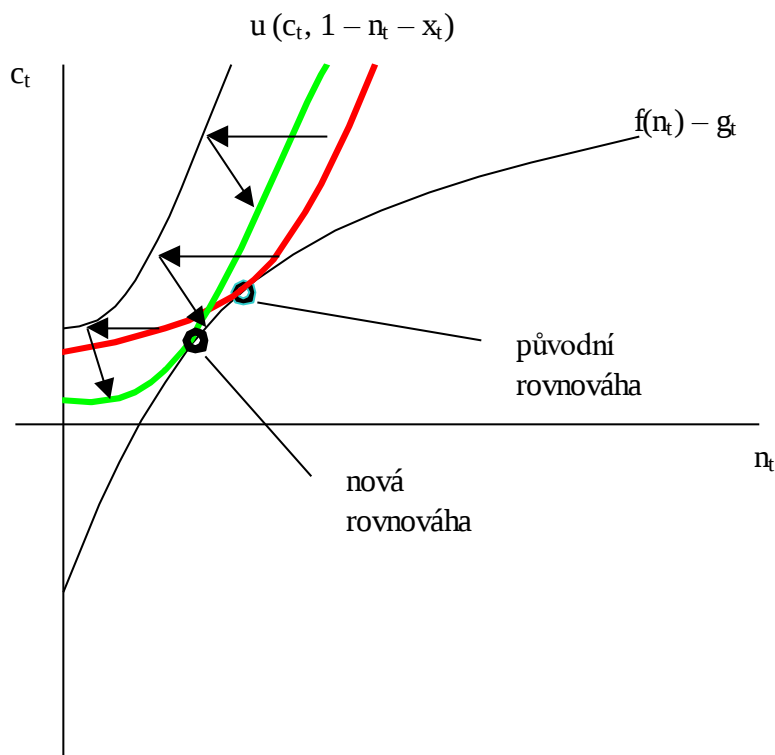
Důsledkem zvýšení vládních výdajů je tak pokles spotřeby agenta a pokles množství jeho volného času, protože je nutné pracovat o něco více na uhrazení zvýšených vládních výdajů a stejně tak je nutné se vzdát části své spotřeby ve prospěch vládních výdajů. Agent tak hraří růst státních výdajů částečně vyšší prací a částečně na úkor své spotřeby. Užitek agenta klesá.

V případě snížení vládních výdajů je výsledek přesně opačný – užitek agentů roste, spolu s vyšší spotřebou a nižším pracovním nasazením.

Reakce na zvýšení (nebo zavedení, pokud do té doby neexistovala) množství povinné práce pro vládu (např. zavedení povinné vojenské služby) je z analytického pohledu poněkud odlišná – viz následující obrázek.

Na rozdíl od předchozího případu se nepohybuje s technologickou částí ekonomiky, ale s uživatelskou funkcí. Celá uživatelská funkce se v důsledku vyšších pracovních povinností vůči vládě posouvá rovnoběžně doleva, což je vyjádřeno posunem červené indiferenční křivky

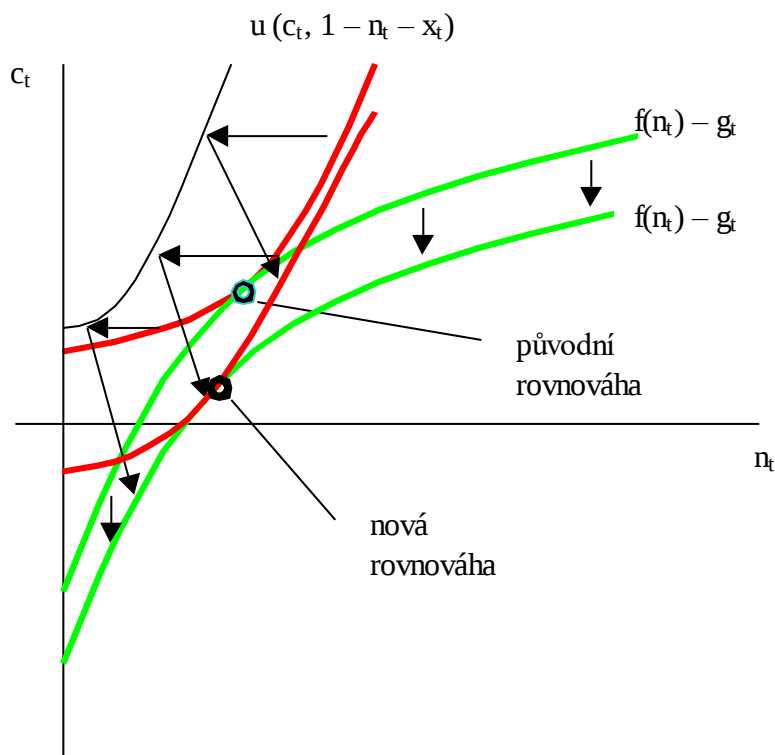
doleva do pozice černé indifferenční křivky, a po optimalizaci agent končí na nižší úrovni užitku – tj. na zelené indifferenční křivce. Množství produktivní práce je sice nižší, ale volného času je méně také. Vyšší nároky vlády na čas agentů jsou tak uspokojovány částečně z volného času a částečně z výdělečné činnosti. Důsledkem nižší produkce je také nižší spotřeba. Užitek agentů klesá.

V případně opačného pohybu – tj. např. zrušení povinné vojenské služby, se opět bude jednat o opačné procesy. Ušetřený čas se rozdělí částečně na čas volný a částečně na čas strávený v produktivní činnosti, což vyústí ve vyšší produkci a spotřebu a tím i ve větší užitek.

Lze samozřejmě oba případy zkombinovat – tj. předpokládat vyšší vládní výdaje a zároveň pracovní povinnosti vůči vládě. Typickým případem této situace je válka.

Výsledkem pak je situace zobrazená na následujícím obrázku.

Co je v této situaci jisté, je to, že spotřeba a volný čas poklesnou (tím pádem poklesne i spokojenost neboli užitek agentů). Nicméně není jisté, jak se bude vyvíjet doba strávená v produktivní činnosti – může poklesnout, zůstat stejná nebo dokonce vzrůst. Jinými slovy není jisté čím budou vyšší nároky vlády kompenzovány.

2. Ekonomika, kde kapitál a práce jsou separovatelné

V případě existence kapitálu v ekonomice je nutné uvažovat vývoj v čase, neboť jednotlivé časové okamžiky jsou provázány mezi sebou právě tou veličinou, kterou jsme zavedli do modelu – kapitálem. Cílem při hledání rovnováhy je pak nalezení takové kombinace úrovně kapitálu a množství produktivní práce, které zůstává dlouhodobě stabilní (v angl. tzv. steady state). Jedná se vlastně o obdobu rovnovážného stavu v jednom období.

V případě separovatelnosti kapitálu lze matematicky dokázat, že dlouhodobě stabilní úroveň kapitálu je na velikosti vládních výdajů a množství pracovních povinností vůči vládě nezávislá,

tzn., že se s nimi nemění. Všechny dlouhodobé reakce na permanentní změny množství vládních výdajů a pracovních povinností vůči vládě jsou vstřebány ve spotřebě a volném čase. Vyplývá to z toho, že kapitál a práce jsou v případě jejich separovatelnosti substituty (tj. co mohu vyrobit kapitálem, mohu vyrobit i prací, přičemž vzájemný poměr práce a kapitálu nemá vliv na jejich mezní produktivitu – v ekonomickém žargonu je druhá křížová derivace produkční funkce nulová). Jelikož velikost ani permanentní změna vládních výdajů nebo pracovních povinností vůči vládě nemá vliv na úroveň kapitálu, pak komparativní statika, tj. analýza reakce tržní rovnováhy na změny, je stejná jako v předchozím případě ekonomiky bez kapitálu, proto nebudeme obrázky opakovat

3. Ekonomika, kde kapitál a práce jsou neseparovatelné

Jedná se o nerealističtější případ ze všech tří uvažovaných modelů. V produkční funkci závisí mezní produktivita jednotlivých faktorů na velikosti zásoby druhého z nich. V praxi to znamená, že např. velikost mezního produktu práce je závislá na množství kapitálu – čím větší množství kapitálu, tím vyšší mezní produktivita práce (lidsky řečeno to znamená, že lidé vybavení stroji mají vyšší produktivitu práce). Matematicky je toto vyjádřeno tím, že druhá křížová derivace produkční funkce je kladná.

Stejně jako v případě separovatelnosti, je nutné uvažovat vývoj v čase, neboť se jedná o ekonomiku, kde změny jsou přenášeny mezi jednotlivými časovými obdobími prostřednictvím statků dlouhodobé spotřeby, v tomto případě prostřednictvím kapitálu. A stejně jako v předchozím případě je základním cílem analýzy najít tzv. steady state, tj. bod dlouhodobé rovnováhy v dané ekonomice, který je charakterizován tím, že hodnoty všech veličin zůstávají konstantní. Oproti předchozí ekonomice, která se vyznačovala separovatelností kapitálu a práce v produkční funkci, má úroveň vládních výdajů a pracovních povinností vůči vládě vliv na velikost kapitálu v dlouhodobé rovnováze. Důvodem je to, že kapitál a práce v této ekonomice sice jsou částečnými substituty (tzn. nedostatek kapitálu lze částečně nahradit prací a vice versa), ale ne dokonalými a mnohem spíše se jedná o komplementy.

Pokud tedy dojde k permanentnímu růstu vládních výdajů, pak dlouhodobě vzroste množství času věnovaného práci, neboť vyšší vládní výdaje musí být něčím zaplacený. Tento růst času věnovaného práci vyvolá růst mezní produktivity kapitálu, což znamená (aby byl udržen rovnovážný stav a příliš neutrpěla spotřeba a tím i užitek agentů) vyšší úroveň kapitálu v novém rovnovážném stavu. To znamená, že po zvýšení vládních výdajů, dojde nutně i ke zvýšení investic. Pokud by užitková funkce byla kvazilinerální v čase věnovaném práci, tj. spotřeba by

téměř nereagovala na změnu, pak může dojít k růstu produktu, který je větší než růst vládních výdajů⁶. Naopak, pokud by užitková funkce byla kvazilineární ve spotřebě, pak by na změnu nereagovalo množství času věnovanému práci a tím i celkový produkt. Výsledkem by pak byl pokles spotřeby výrazně vyšší než nárůst vládních výdajů. Druhá možnost ukazuje, že existence „multiplikátoru“ je sice v neoklasické ekonomii možná, ale nikoliv nutná.

V případě permanentní změny v pracovní povinnosti pro vládu (např. zavedení povinné vojenské služby) znamená, že v novém rovnovážném stavu poklesne množství času věnovaného produktivní práci, což znamená, že mezní produkt kapitálu klesá také. Důsledkem těchto změn je to, že množství kapitálu v novém rovnovážném stavu bude menší než v původní rovnováze. S menším množstvím práce a kapitálu v ekonomice poklesne i celkový produkt. Jelikož vládní výdaje zůstávají stejné, pak výsledný efekt na spotřebu je nejasný – záleží, o kolik poklesnou investice (s poklesem kapitálu). Stejně tak není jednoznačné, jak se změní množství volného času, neboť záleží na tom, o kolik poklesne množství práce (je však velmi pravděpodobné, že množství volného času poklesne, neboť povinná práce pro vládu bude poskytována na úkor jak produktivní práce, tak volného času). V důsledku toho není možné zjistit efekt na užitek agentů.

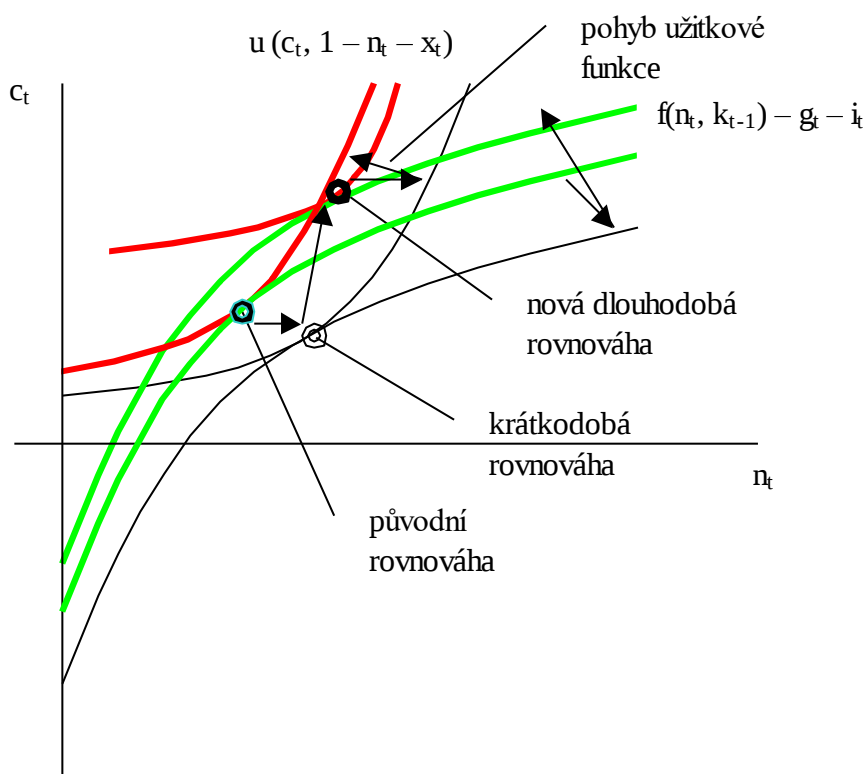
⁶ Zde by bylo možné hledat vysvětlení statistických iluzí principu multiplikátoru, který byl tolik populární mezi keynesiánskými ekonomy.

Zrušení branné povinnosti

Při zrušení branné povinnosti jsou efekty opačné než při jejím zavedení – vyšší úroveň kapitálu, více času věnovanému práci, vyšší produkt, přičemž efekty na spotřebu a užitek jsou v krátkém období nejasné.

Snížení povinné práce pro vládu vyvolá růst množství času věnovaného produktivní práci a to zvýší mezní produktivitu kapitálu. Vyšší mezní produktivita kapitálu vyvolá růst množství kapitálu, tj. růst investic. Vyšší množství kapitálu a práce znamená vyšší produkt v ekonomice. Při stejných vládních výdajích a vyšších investicích je efekt na spotřebu nejasný. Krátkodobě poklesne, ale dlouhodobě má tendenci růst nad původní úroveň. Množství volného času vzroste.

Popsaná situace po zrušení vojenské služby je zobrazena na obrázku.

Teoretické závěry analýzy

Hlavními teoretickými závěry analýzy jsou tedy následující:

- Opuštění povinné vojenské základní služby jako vládní politiky uvolní vzácné ekonomické zdroje pro jejich efektivnější tržní využití – v každém případě se zvýší množství práce věnované produkci statků a služeb pro trh;
- Vyšší množství práce věnované produkci vyvolá i růst množství kapitálu v ekonomice, tj. dlouhodobě vyšší obnovovací investice (neboť vyšší množství kapitálu vyžaduje vyšší investice pro prostou obnovu), stejně jako vyšší krátkodobé investice pro zvýšení stávajícího množství disponibilního kapitálu;
- Vyšší množství práce a kapitálu přinese růst produktu v ekonomice;
- Při konstantních vládních výdajích není z modelu jisté, zda spotřeba vzroste; pokud je však spotřeba velkou částí produktu, pak je velmi pravděpodobné, že minimálně v delším období přes růst investic spotřeba vzroste také;
- Stejně tak je modelu nejistý vývoj volného času, ale jelikož volný čas je do určité míry specifický statek, jehož spotřeba s rostoucím produktem roste, pak je opět důvodné předpokládat, že minimálně v delším období bude přírůstek disponibilního času pro jednotlivé agenty rozdělen na čas věnovaný práci a volný čas;
- S růstem spotřeby a volného času poroste i užitek agentů.

S ohledem na tyto závěry, které jsou relativně robustní – tj. ani některé změny předpokladů jejich validitu nenaruší – např. zrušení předpokladu o uniformitě reprezentativních agentů by kvantitativně změnilo výsledky pro jednotlivé agenty, nikoliv však kvalitativní výsledek celku – je nutné doporučit zrušení povinné vojenské služby z pohledu, který tento krok pojímá jako zvláštní druh dlouhodobé hospodářské politiky státu. Díky tomuto kroku se zvýší výkonnost ekonomiky a spokojenost lidí v ní, což je pro obranyschopnost země větší deviza, než byt' velká, ale povinně naverbovaná armáda, jejímž důsledkem je nižší ekonomický výkon a nižší spokojenost obyvatel.

Představená analýza je samozřejmě pouze pohledem z jedné strany. Ekonom správně namítne (zvláště pokud se dostaneme do diskuse „mimo předpoklady“ uvedené výše), že v případě růstu produktu a příjmů agentů, by pravděpodobně došlo z důvodů změn v relativní síle skupin, které

získávají a ztrácejí vládními výdaji ke změnám úrovně vládních výdajů – viz Becker & Mulligan (10). Tyto pohyby bychom pak museli modelovat skládáním jednotlivých efektů – např. nejdříve zrušení povinné vojenské služby s následným růstem vládních výdajů.

Nicméně základní model nám poskytl intuici očištěnou od dalších komplikujících vlivů, které nám ji mohou zakrýt. Následné změny, komplikace a reakce nemají co říci o hlavním efektu navrhované změny hospodářské politiky (tj. zrušení branné povinnosti), který je veskrze pozitivní. Proč tedy nepostoupit ve směru, který je ve všech ohledech směrem vpřed a který je cestou, kterou se vydávají i ostatní vyspělé země? Vůči nim pak ztrácíme jenom proto, že setrváváme u politiky, která se jednoznačně ukázala jako překonaná a ekonomicky neefektivní.

Reference na ekonomickou literaturu

1. Aiyagari, S. Rao, Lawrence J. Christiano, Martin Eichenbaum: *The Output, Employment, and Interest Rate Effects of Government Consumption*; *Journal of Monetary Economics*, 30 (říjen 1992): 73-86.
2. Barro, Robert J.: *Are Government Bonds Net Wealth?* *Journal of Political Economy*, 82(6), prosinec 1974: 1095-1117.
3. Barro, Robert J.: *Macroeconomics*, 5th edition, Cambridge, MA: MIT Press, 1997.
4. Barro, Robert J.: *Output Effects of Government Purchases..* *Journal of Political Economy*. 89(6), prosinec 1981: 1086-1121.
5. Barro, Robert J.: *Government Spending, Interest Rates, Prices, and Budget Deficits in the United Kingdom, 1701-1918*, *Journal of Monetary Economics*, 20(2), září 1987: 221-47.
6. Barro, Robert J.: *The Neoclassical Approach to Fiscal Policy*, in Robert J. Barro, ed. *Modern Business Cycle Theory*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1989: 178-235.
7. Barro, Robert J. and Chaipat Sahasakul: *Average Marginal Tax Rates from Social Security and the Individual Income Tax*, *Journal of Business*. 59(4), říjen 1986: 555-66.
8. Baxter, Marianne and Robert G. King: *Fiscal Policy in General Equilibrium..* *American Economic Review*, 83(3), červen 1993: 315-34.
9. Becker, Gary S.: *A Theory of Social Interactions*, *Journal of Political Economy*. 82(6), prosinec 1974: 1063-1093, česky: *Teorie sociálních interakcí*, in: *Teorie preferencí*, Liberální institut, 1997.
10. Becker, Gary S., Mulligan, Casey B.: *Accounting for the Growth of Government*, NBER Working Paper #7117, 1999.
11. Burnside, Craig, Martin Eichenbaum, and Jonas D.M. Fisher: *Assessing the Effects of Fiscal Shocks*, NBER Working paper #7459, leden 2000.
12. Friedman, Milton: *The Methodology of Positive Economics*, in: *Essays in Positive Economics*, University of Chicago Press, 1953, česky: *Metodologie pozitivní ekonomie*, Liberální institut, 1997.
13. Gruber, Jonathan and David Wise, eds.: *Social Security Programs and Retirement Around the World*, Chicago, University of Chicago Press pro NBER, 1999.
14. Mulligan, Casey B.: *Economics 332: Fiscal Policy*, Lecture Notes, University of Chicago, 2000.
15. Mulligan, Casey B.: *Pecuniary Incentives to Work in the United States during World War II*, *Journal of Political Economy*. 106(5), říjen 1998: 1033-77.
16. Mulligan, Casey B. and Xavier Sala-i-Martin: *Gerontocracy, Retirement, and Social Security*, NBER Working Paper #7117, květen 1999.
17. Mulligan, Casey B. and Xavier Sala-i-Martin: *Retirement-Inducing Policy Wears Many Disguises*, Working paper, Columbia University, březen 2000.
18. Olson, Mancur: *The Logic of Collective Action*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1965.
19. Rockoff, Hugh: *Indirect Price Increases and Real Wages during World War II..* *Explorations in Economic History*, 15(4), říjen 1978: 407-20.
20. Rosen, Sherwin: *Public Employment and the Welfare State in Sweden..* *Journal of Economic Literature*, 34(2), June 1996: 729-40.
21. Sala-i-Martin, Xavier X. *A Positive Theory of Social Security*: *Journal of Economic Growth*, (1)2, June 1996: 277-304.
22. *United States Social Security Administration, Social Security Programs Throughout the World - Washington, DC: Government Printing Office, 1995.*

4. Přednosti profesionální armády, možnosti využití a cíle v mírovém období

Nelze vůbec pochybovat o tom, že armáda hraje pro zdárný vývoj demokratické společnosti zcela nezastupitelnou úlohu. Toto zdánlivě prosté sdělení dostalo ještě silnější akcent po teroristickém útoku na budovu Světového obchodního centra v New Yorku. Potřeba armády, která by dokázala bránit demokracii a také výtobytky moderní civilizace, se mnohonásobně zvýšila. Po mnoha letech „studené války“ se i naše armáda musí se postavit novým, i když skrytým hrozbám. Pokud si poradí se ctí, pak její prestiž podstatně vzroste. Pokud ne, budou ji lidé považovat za zbytečnou.

Profesionální armáda se jeví jako velmi vhodný nástroj pro boj proti terorismu, neporovnatelně vhodnější než by byla a je současná konskripční armáda. Profesionalita s sebou nese implicitně akceschopnost, rychlou a účinnou odpověď na lokální konflikty a problémy, jimiž teroristické útoky v současné době jsou

Nová definice armádních úkolů

Česká republika se stala v roce 1999 členským státem vojenského uskupení NATO. Tím se začlenila do uskupení, jehož nová strategická koncepce zahrnuje nejenom obranné úkoly vázané na území členských států NATO, ale i řešení lokálních krizí, případně účast na preventivních opatřeních v širším euroatlantickém území. Přestože česká armáda byla ze strany členských států NATO zevrubně zkoumána v období před přijetím České republiky do NATO, je nutné konstatovat, že do úrovně dosahované u jiných armád členských zemí NATO má v mnoha oblastech hodně daleko. Týká se to především komplexnosti zabezpečení obranyschopnosti území ČR, materiálně-technického a kapitálového vybavení české armády. Závažné nedostatky lze spatřovat i v oblasti lidského kapitálu. Zde sice dosahujeme individuální špičkové úrovně srovnatelné v celosvětovém měřítku, ale bohužel jen u nepříliš širokého spektra armádních profesí a u nepříliš vysokého počtu vojáků z povolání.

V mírovém období si i armáda musí najít své místo. Spolupráce v rámci NATO se stane mnohem efektivnější, pokud budou mít profesionální vojáci dokonalou průpravu.

Profesionální armáda může vhodně doplňovat policejní složky a ku prospěchu všech členů společnosti participovat na úkolech, pro které má, na rozdíl od policie, kvalitnější vybavení a výcvik. Terorismus jako nejvýraznější hrozba nového století s sebou nese i nutnou reorganizaci úkolů (politického zadání) pro armádu.

Následující přehled přináší jejich prosté a nikterak objevné či překvapivé vymezení. Úkoly jsou strukturovány do dvou základních skupin.

Vnější funkce:

1. Jakkoliv nechceme zpochybňovat, že hlavním úkolem armády musí být ochrana ČR před vnější hrozbou, tvrdíme, že se nelze vyhnout přehodnocení pravděpodobnosti této hrozby. Současné době není v blízkosti ČR žádný jí nepřátelský stát a navíc velká část evropských zemí je přímo členem NATO. Další země potom patří do kategorie zemí kandidátských nebo přinejmenším majících s NATO přátelské vztahy.
2. Další úkoly proto vyplývají právě z našeho členství v NATO. Měli bychom plnění závazků vůči Alianci považovat za naprostou prioritu pro AČR.

Vnitřní funkce:

1. aktivní boj proti terorismu, ať již v rámci nadnárodních sil NATO nebo uvnitř hranic v součinnosti s policií ČR, popřípadě jinými složkami státní moci
2. aktivní podíl na odstraňování následků živelných pohrom a popřípadě i jejich včasnému předcházení (armáda si vydobyla největší prestiž právě pomocí občanům s odstraňováním následků ničivé povodně - budoucí podoba tohoto úkolu by měla dostat poněkud sofistikovanější podobu)

Armáda a policie: analogický problém

Dělna a specializace práce je nejsilnějším nástrojem pokroku vůbec a bez pochyby patří mezi základní prvky charakteristické pro každou vyspělou společnost. O pozitivním vlivu dělby práce na ekonomickou efektivitu nemůže pochybovat snad vůbec žádný národohospodář.

Je proto užitečné představit si analogii armády s policií. Policie se liší pouze tím, že chrání občany nikoliv vně, ale uvnitř státu. A tato ozbrojená složka je dnes plně profesionální a každému by přišlo legrační, kdyby měl jeden rok, nebo třeba jeden den v týdnu, pracovat jako policista. Stejně tak být vojákem je povolání jako každé jiné. Měli by ho vykonávat pouze lidé, kteří chtějí, jsou toho po všech stránkách schopni a dostalo se jim odpovídající kvalifikace.

Spolupráce s policií

Nové úkoly, které armádu čekají, by se měly především opírat o ochranu občanů uvnitř státu. Nelze se domnívat, že je to výhradní sférou policie. Profesionální armáda by měla disponovat

technikou a postupy, které policie nikdy nemůže získat. Není to ani potřeba. Právě pro vysoce náročné, ať již po stránce technické či organizační, operace tu existuje armáda.

Potřeba manažerského řízení

Profesionální armáda bude mít vyšší prestiž a důvěru veřejnosti. V současné době je tomu naopak. Armáda v očích veřejnosti nefunguje tak, jak by měla.

Armádu můžeme přirovnat k firmě (státní), neboť má také svůj rozpočet, vedení či vnitřní vztahy. Vytváří služby, které prodává všem občanům bez rozdílu. Zdroj jejích příjmů se rekrutuje sice z daní, ale to není podstatné pro naše srovnání.

Armáda je sice analogií firmy, ale trůfáme si tvrdit, že pokud by byla vystavena konkurenci, tak by ve své současné podobě neměla na trhu žádnou šanci. Právě proto v zájmu samotných vojáků z povolání i všech přívrženců armády podstoupit náročný proces profesionalizace. Oddalování jen konzervuje současný neutěšený stav. Armáda proto potřebuje radikální řez.

V hospodářské oblasti se vžilo velmi populární slovo „restrukturalizace“. Právě tou musí nezbytně Armáda ČR projít. Restrukturalizací, která bude všem k užtku, se nezbytně stává právě důsledná profesionalizace. To je cesta k dosažení manažerského způsobu řízení, které povede k podstatně vyšší akceschopnosti, a to ve velmi krátkém horizontu. Od započetí důsledné profesionalizace by nemělo více než rok, než se kredit a prestiž armádních struktur podstatně zvýší.

Vojáci z povolání se někdy profesionalizace obávají. Je to ale obava neoprávněná. Profesionální armáda vojákům všech stupňů řízení nabídne daleko vyšší kredit, pravomoci a tomu náležící finanční ohodnocení. Na druhou stranu je fakt, že v ní nebude pro mnoho ze současných zaměstnanců místo. Profesionalizace znamená zeštíhlední a zefektivnění. Na druhé straně není pochyb o tom, že lidé, kteří jsou ochotni riskovat svůj život pro obranu jiných, si zaslouží jejich přízeň a náležité platové i jiné ohodnocení.

Nemají co dělat?

PRAHA 21. února (ČTK) - Voják elitní brigády rychlého nasazení podle televize Nova napadl v Hlinsku sedmnáctiletého mladíka, surově ho zbil a vykřikoval při tom nacistická hesla. Napadený mladík skončil v nemocnici a ministr obrany Jaroslav Tvrdík musí řešit skandál se závažným projevem extremismu, uvedla Nova. "Jsem rozhodnut použít nejtvrďší možný prostředek, který mám, je to mimořádné odnětí vojenské hodnosti s okamžitým propuštěním z Armády České republiky," řekl televizi Tvrdík.

Případ se podle Novy stal v paradoxně ulici Československé armády. Mladíka zmlátil opilý voják se svým kamarádem. Policisté vojáka ihned zadrželi a při výslechu u něj našli opasek s nacistickými symboly. Policisté zakrátko zjistili, že voják patří k podobné skupince skinheadů. Napadený mladík má být převezen do pardubické nemocnice, aby se tam podrobil komplikované operaci lícni kosti.

OSTRAVA/BRUNTÁL 3. dubna (ČTK) - Zpoždění vlaku zavínalo v pondělí v Bruntálu několik opilých mladíků. Ti mířili z Olomouce do Opavy, kde měli nastoupit základní vojenskou službu. ČTK to dnes řekla mluvčí tamní policie Lucie Krašeničová. "Budoucí vojáci, cestující ve třech vagónech, napadali průvodčí. Ve vlaku proto musel zasáhnout psovod se psem a osm dalších policistů," uvedla mluvčí.

Policisté mladíky doprovázeli až do Opavy, kde si je převzali zástupci tamní vojenské základny. Devatenáctiletý odvedenec ze Svitav ale v Krnově napadl také zasahujícího pětatřicetiletého policistu. "Vyšetřovatel jej proto obvinil z útoku na veřejného činitele," uvedla Krašeničová. Policisté podle ní mladíka nakonec převezli na záchytnou stanici v Opavě. Další násilník skončil kvůli podezření na otravu alkoholem v nemocnici.

PRAHA 19. prosince (ČTK) - Dvaadvacetiletý voják z povolání z Klášterce nad Ohří na Chomutovsku čelí podezření, že v sobotu se svým komplicem napadl a poté zranil železnou tyčí policistu. Dnešní deník Blesk uvádí, že policista upadl do bezvědomí, ze kterého ho lékaři probrali až po čtyřech hodinách.

Opilý romský mladík, který má za sebou šestiměsíční účast v bosenské misi, a jeho devětatřicetiletý společník podle deníku nejprve slovně napadli policejní hlídku. Policisté přijeli do klášterecké Mírové ulice vyšetřovat nahlášený požár. Poté, co vyzvali agresivní muže, aby nastoupili do služebního vozu, byli členové hlídky napadeni. Voják přitom staršího policistu udeřil zezadu tyčí do hlavy.

Oba muže obvinil kadaňský vyšetřovatel z výtržnictví a útoku na veřejného činitele a navrhl vazbu. Obviněným hrozí až pět let vězení, dodává Blesk.

PRAHA 20. července (ČTK) - Půlhodinové omezení provozu metra způsobil dnes ráno na trase A opilý voják základní služby, který spadl do kolejiště ve stanici Hradčanská.

Mladý muž vyvázl bez vážnějšího zranění, neboť strojvedoucí přijíždějící soupravy včas zabrzdil, řekla ČTK Iva Knolová z pražské policejní správy. Výluka mezi stanicemi Hradčanská a Náměstí Míru podle ní trvala od 06:20 do 06:53. Devatenáctiletého vojáka odvezla záchranná služba, aby mu lékaři ošetřili drobné oděrky. Podle policie byl mladík značně opilý.

5. Náklady profesionalizace

Přechod na profesionální armádu je spojen se zvýšenými náklady. Celkový rozpočet by však neměl překročit limit 2,2 (přechodně, po dobu 2 – 3 let 2,4 – 2,5) procentního podílu na hrubém domácím produktu. Abstrahujeme tedy od investice do armádního vybavení. Ty nemohou být, alespoň v prvních několika letech přechodu na profesionální armádu, do nákladů profesionalizace počítány. Byly totiž založeny v minulosti, a tak se profesionalizace fakticky netýkají.

Faktem zůstává, že by stálo za úvahu, zda některé naplánované investiční programy znovu nezvážit. Například nákladný nákup letadel se do konceptu profesionální armády ne zcela hodí. Naopak, profesionální armáda svou povahou vyžaduje sofistikované zbraňové systémy, jejichž nákup není ještě schválen.

Národohospodářský rámec

Ač náklady takřka jakékoliv systémové změny v armádních strukturách obvykle převyšují svou běžnou úroveň, v případě profesionalizace armády by se tak dít nemělo. Logická nutnost na straně jedné zvýšit armádní výdaje musí být kompenzována jejich snížením na straně druhé. Pro celkové výdaje je tedy směrodatný jejich podíl na HDP a tedy zároveň samotný vývoj tohoto makroagregátu.

	HDP (v běžných cenách)	tempo růstu reálného HDP (v %)	míra inflace
2001	2157 mil. Kč	3,8	
2002	2255 mil. Kč	3,2	2,0
2003	2357 mil. Kč	2,2	2,5
2004	2476 mil. Kč	2,6	3,0
2005	2600 mil. Kč	4,0	4,0
2006	2746 mil. Kč	4,2	3,0

Tab. 8 - Odhad vývoje HDP (optimistická varianta)

Zdroj – Liberální institut + vlastní výpočty

Do roku 2006 by měla být profesionalizace takřka dokončena. V celém transformačním období bude ekonomika růst, což vytváří dobré předpoklady pro stabilní navyšování armádního rozpočtu, ze kterého bude profesionalizace financována. Problémem však je, že růst ekonomiky bude poněkud oslabovat v letech 2002 až 2005, což by však nemělo znamenat vážné problémy

pro zdárné provedení profesionalizace. Její náklady se dají rozložit do celého období tak, aby fakticky kopírovaly vývoj hospodářského cyklu.

Odhad vývoje HDP je poměrně optimistický, neboť už výsledky za rok 2002 nebudou nejspíše tak pozitivní. Tím pádem by se národní produkt nemusel v cílovém období blížit třem bilionům, ale spíše by mohl přesahovat dva a tři čtvrtě bilionu. Pro armádní rozpočet to znamená koncové rozpětí šedesát až šedesát pět miliard v roce 2006 (počítáno v běžných cenách). Pro vývoj armádního rozpočtu budou směrodatné i další vnější vlivy, které budou rozebrány dále.

Současné výdaje armádního rozpočtu

Dle návrhu státního rozpočtu na rok 2002 budou běžné výdaje rozpočtu ministerstva obrany činit 36 a půl miliardy korun, přičemž v roce minulém to bylo zhruba o 400 milionů méně. V následující tabulce jsou výdaje resortu obrany zachyceny v podrobnějším členění.

VÝDAJE v mil. Kč	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Kapitálové výdaje	5925,5	5524,5	5701,6	6911,6	10385,6	12401,7	11918,3	11289,8
Běžné výdaje	22350,0	24984,3	25626,7	30731,5	31302,5	32268,0	33160,0	36597,0
Platy zaměstnanců	7908,9	9013,4	9157,5	8996,8	9628,2	9750,2	10478,5	10922,3
Důchody a ostatní sociální dávky	2420,6	2759,9	2947,5	3307,7	3533,2	3936,0	4192,7	x
Pojistné placené zaměstnav. a příspěvek do FKSP	896,8	734,6	739,2	783,3	939,9	1037,9	2922,1	x
Celkové výdaje kapitoly MO	28275,2	30508,8	31328,3	37643,1	41688,1	44669,7	45078,3	47886,8

Tab. 9 Výdaje resortu obrany v letech 1995 – 2002

Zdroj: Státní rozpočet, Ministerstvo financí ČR, 1994 - 2001

Celkový rozpočet ministerstva obrany se pohybuje kolem 2,2 procenta hrubého domácího produktu. Použijeme-li odhad růstu HDP do roku 2006, můžeme si dovodit, že maximální nárůst běžných výdajů armádního rozpočtu se může pohybovat v zásadě kolem čtyř procent v běžných cenách. Tedy, jak již bylo uvedeno, až na maximální úroveň kolem 60 - 65 miliard v roce 2006. Složka běžných výdajů tvoří přitom necelé čtyři pětiny rozpočtu. Tím pádem by se měla dostat až na 40 - 42 miliard korun.

Pokud je tedy rozpočet dán (běžné výdaje v roce 2006 maximálně kolem 42 miliard korun), náklady profesionalizace armády se musí pohybovat v tomto rámci. Jde jen o to, jakou nákladovou položku posílit a jakou naopak potlačit. Takové úvahy budou ovlivňovány

i vnějším prostředím. Především situace na trhu práce a také vývoj na trhu nemovitostí. Armáda totiž zhruba třetinu svého běžného rozpočtu používá na mzdové náklady. Jelikož počítáme s jejich postupným navyšováním, logicky ji bude zajímat, za kolik si bude schopna najímat nové vojáky na trhu práce. Opakem je trh nemovitostí a nemovitého majetku jako takového. Profesionalizace armády znamená její zeštíhlení, a tak nebude třeba používat všechn majetek, vojenské prostory (újezdy) a nemovitosti. Jejich prodej již fakticky započal. Po tomto prodeji logicky klesnou či vymizí náklady s nimi spojené.

Zvyšování mzdových nákladů

V současné době pracuje v armádě ČR více než 26 tisíc vojáků z povolání. Vedle toho ještě necelých dvacet tisíc občanských zaměstnanců. Celkem tedy kolem 46 tisíc zaměstnanců. Tím se Česká republika řadí mezi průměr zemí dle počtu vojáků na tisíc obyvatel. V roce 1999 odpovídal tento stav úrovni 5,2 vojáka na tisíc lidí. Země s profesionální armádou mají tento ukazatel nižší. Například Velká Británie 3,7 či Nizozemí s 3,4 vojáka na tisíc obyvatel. Ještě nižší stavy vojáků jsou v Lucembursku (2,4) a Kanadě (2,0). Výjimkou jsou Spojené státy, kde je 5,5 vojáka na tisíc obyvatel. Tato výjimka však přesně potvrzuje pravidlo. Země, které mají profesionální armádu, se spoléhají na její akceschopnost, a tak nemusí mít tak vysoký počet vojáků.

Cílový stav by měl představovat 35 tisíc profesionálních vojáků a dalších deset tisíc civilních zaměstnanců. Předpokládejme scénář dosažení cílového stavu do roku 2006. Pak by mělo být dosažení žádaného stavu záležitostí postupného přizpůsobení v průběhu let 2002 až 2006, což však fakticky znamená tři plné roky.

Následující tabulka ilustruje vývoj mzdové nákladové položky při předpokladu zachování současného počtu armádních zaměstnanců. Jak však bude uvedeno dále, další variantou může být jejich snížení na 35 tisíc v cílovém roce a postupné navyšování v letech následujících.

	2000	2001	2002P	2003P	2004P	2005P	2006P
Vojáci z povolání	25939	26342	27000	29000	31500	33000	35000
občanští zaměstnanci	20022	19873	19000	17000	13500	12000	10000
Celkem zaměstnanců	45961	46215	46000	46000	45000	45000	45000
platy zaměst. (mil. Kč)	9336,0	10478,5	11526,4	-	-	-	15141,8
průměrný plat	16264	16109	17500	19000	20500	22000	23500

Tabulka 3 – Počty zaměstnanců, nákladů a průměrných mezd

Zdroj: Rozpočet – fakta a trendy 2001, MOČR, 2002

Mzdové výdaje resortu obrany tvoří téměř jednu třetinu celkových běžných výdajů rozpočtu (čili téměř deset a půl miliardy korun z třiceti tří), přičemž současný počet zaměstnanců je zhruba takový, jaký bude agregovaně jako cílový stav. Do roku 2006 se bude měnit pouze jejich struktura. Postupný nárůst profesionálních vojáků na úrok civilních zaměstnanců musí být spojen se zvyšováním průměrné mzdy všech zaměstnanců.

Členové profesionální armády totiž budou vystaveni daleko vyšším požadavkům na svou profesi, než tomu bylo doposud. Jejich platové ohodnocení tomu musí odpovídat. Vzhledem k faktu, že se armáda vzdá valné části svých aktiv a bude snižovat druhou část běžných výdajů, tedy mimo mzdové, dává to při nezměněném celkovém objemu rozpočtu prostor pro zvýšení mezd profesionálních vojáků. Předpokládáme zvýšení průměrné mzdy profesionálních vojáků nejméně o jednu třetinu (bez ohledu na inflační nárůst – tedy nárůst reálné mzdy). Mzdový nárůst by však měl respektovat následující tendence:

- 1) **Diferenciace mezd dle náročnosti profese.** Výkonový systém je nejmodernější forma motivace ve firemních strukturách. Armáda by měla respektovat moderní trendy, na trhu práce totiž soupeří právě s firmami. Pokud nebude tuto konkurenci respektovat, nebude mít šanci získat do svých řad kvalitní lidi.
- 2) **Zlomení principu seniority.** Ten je nemotivující pro nově příchozí. Právě o ty by se však armáda měla ucházet, aby naplnila požadovaný cílový stav. Odměňování se musí řídit jediným cílem: přilákat odborníky a schopné vojáky a těmto lidem nabídnout kariérní růst spojený s výkonovým systémem odměňování.

do 1 roku	3450	4540	6080	8260	10600
do 12 let	4240	5630	7610	10340	13350
nad 32 let	5280	7000	9460	12850	16710

Tabulka 4 – Platové tarify (platné od 1.1.2001) - výsek

Zdroj: Rozpočet – fakta a trendy 2001, MOČR, 2002

- 3) **Podstatná diferenciacie medzi jednotlivými hierarchickými úrovňami.** Vojáci, ktorí podstupujú vysokú zodpovednosť, musí byť veľmi dobre odmenení. Každé selhání však naopak potrestáno.
- 4) **Speciálny systém odmeňovania v prípade bojových operácií.** Vojáci, ktorí sa aktívne zúčastní bojových operácií, ať už v zahraničí alebo v ČR, musí byť mzdovo podstatne odlišení od ostatných. Títo ľudia totiž riskujú najviac. Predpokladáme, že systém jejích odmeňovania pri samotnom výkone povolání je odpovídající, ale problémy již mohou nastávat, když tito „veteráni“ z armády odchází.

Průměrná mzda by se tedy měla zvýšit zhruba o jednu třetinu až jednu polovinu. Navazující tendence jsou naznačeny výše. Mzdový nárůst je fakticky pozvolný, neboť je odvislý i od časové změny struktury armádních zaměstnanců. Profesionální vojáci se svým posláním sice od současných vojáků neliší, přece jen se však na ně kladou vyšší nároky.

Testování

Podstatné zvýšení průměrných mezd v armádě musí být doprovázeno selekcí schopností profesionálních vojáků. Současný důstojnický sbor není zcela homogenní. Ne všichni budou schopni přizpůsobit se novým podmínkám a zátěží, která by na ně měla být uložena. Test jejich schopností by jim měl dát jakýsi základ, od kterého mohou odvozovat svou kvalifikaci člena profesionálního armádního sboru.

Testování by měla provést nezávislá komise, ve které by měli být zastoupeni i členové NATO (pro testování vyšších hodností). Mimo fyzické připravenosti a dobré duševní kondice by mělo být podmínkou i vzdělání na určité úrovni, znalost jednoho světového jazyka, ale také trestní bezúhonnost.

Pozn.: Zvýšení mezd se dá provést pouze v rámci uvažovaného rozpočtu. Mzdové náklady by neměly přesáhnout polovinu běžných výdajů. To znamená, že by měly zůstat na úrovni kolem dvaceti až pětadvaceti miliard korun v roce 2006. Pro vyšší motivaci a kvalitu profesionálních vojáků by se však mohlo uvážit snížení členů profesionální armády – profesionálních vojáků na méně než 35 tisíc a úplné odbourání civilních zaměstnanců.

Není pravděpodobné, že armáda dokáže na trhu práce najít dostatečný počet lidí, kteří budou ochotni stát se profesionálními vojáky. V tomto smyslu bude další negativní tendencí selekce stávajících vojáků z povolání. Předpokládáme, že nejméně třetina za nich nesplňuje nároky, které by měly být pro profesionálního vojáka samozřejmostí. Proto se domníváme, že v cílovém roce plné profesionalizace by mohl být stav profesionálních vojáků kolem 25 tisíc. Pokud ze současných 26 tisíc odečteme třetinu, což je zhruba devět tisíc lidí, dostaneme základ profesionálního armádního sboru. Nábor osmi tisíc nových vojáků v pětiletém období se pak nejeví nereálně.

Po období jejich konsolidace a hrubé fáze transformace by se teprve mohlo přikročit k pečlivému výběru zbývajících vojáků. Ten by mohl být v návaznosti na cílené investice do armádního vybavení postupně dokončen v roce 2010.

Pomalejší a pečlivější nábor a selekce profesionálních vojáků vytvoří mzdový polštář, který může být použit pro podstatný růst jejich mezd, bez toho, aby se tato rozpočtová položka zvyšovala. Bez tohoto opatření by se mzdové náklady zvýšily zhruba o polovinu v cílovém roce.

Snižování ostatních běžných nákladů

Vedle zvyšování mzdových nákladů se musí protisměrně snižovat náklady ostatní, tedy stále v rámci výdajů běžných. Následující tabulka ukazuje dělení ostatních běžných nákladů, které by se měly snížit a ty, které musí zůstat na stejné úrovni. Nelze například snižovat náklady na nákup materiálu, vody, paliv a energie. Anulování mnoha výdajových položek vyplyne přirozeně z toho, že se armáda zbaví části svého majetku. Výnosy jeho prodeje by měly být zároveň využity pro přechodné zvýšení běžných nákladů profesionální armády.

náklady nevypustitelné	náklady zcela vypustitelné, popřípadě náklady s možností snížení
nákup materiálu	opravy a udržování
úroky a ostatní finanční výdaje	neinvestiční dotace
nákup vody, paliv a energie	neinvestiční transfery
nákup služeb	náhrady placené obyvatelstvu
cestovné	neinvestiční půjčky
sociální výdaje	

Tabulka 5 – Běžné výdaje armádního rozpočtu

Zdroj – Státní rozpočet, MFČR, 2001

Stejně jako běžné výdaje je možno redukovat i investiční výdaje, avšak s většími obtížemi a je mnoho investičních programů již nastartováno.

6. Odhad scénářů budoucího vývoje a doporučení studie

Je nesmírně obtížné být i jen pokusit se o předpověď toho, jaké scénáře by ve vztahu k předpokládané reformě armády mohly nastat. Je ale evidentní, že klíčovým parametrem pro budoucnost bude v tomto směru zrušení branné povinnosti. V následující kapitole se pokoušíme stručně popsat některé základní potenciální situace, které by mohly přicházet v úvahu v závislosti na rozhodnutí této i budoucích vlád.

1) Zrušení branné povinnosti v roce 2006

Datum 1. 1. 2007 je momentálně považováno za termín, ke kterému směřuje zrušení branné povinnosti současná vláda. Předchozí vláda umožnila zřízení Centra pro přípravu reformy ozbrojených sil ČR na Ministerstvu obrany a především odstartovala veřejnou debatu o celém problému. Dále vláda nastínila budoucí pozitivní ekonomická rozhodnutí a především se k reformě armády verbálně přihlásila. To jsou jistě důležité a záslužné počáteční kroky. Otázkou ale zůstává, zda bude mít ještě do voleb sílu posunout reformu dále. Ještě větší neznámou pak pochopitelně zůstává postoj nového kabinetu k započaté reformě. Potenciální branci, novináři a nakonec i všichni občané, kteří se o reformu konceptu základní vojenské služby zajímají, nejsou hloupí a snadno poznají, zda vláda činí potřebné kroky k tomu, aby mohla být konskripce v daném termínu zrušena či nikoliv. Pokud tomu tak nebude, veřejnost se bude oprávněně domnívat, že se ze strany politiků jednalo o předvolební sliby a bude se chovat jako by ke zrušení branné povinnosti dojít nemělo (myšleno v představitelném horizontu).

Pokud naopak vláda prokáže ochotu provést určité základní reformní kroky, které by se měly přinejmenším na obrazu armády projevit velice rychle (hlubší zlepšení současného stavu si pravděpodobně vyžádá o něco delší dobu), lze počítat s tím, že podpora občanů bude postupně vzrůstat, což povede k autokatalýze celého procesu, neboť politici, kteří jsou lačni kladného ohlasu svého působení, se budou v takovém případě sami předhánět v prosazování jednotlivých změn. Jediným problémem by v takovém případě zůstalo riziko, že poslední nástupní termíny branců nástup odmítnou za použití všech zákonných (a pravděpodobně i nezákonných) prostředků. Stejná situace nastala před zrušením branné povinnosti ve Francii, kde nakonec vedla k rozhodnutí o posunutí termínu o celý jeden rok dříve.

2) Postupné zkracování branné povinnosti až do předpokládaného data jejího zrušení.

Postupné zkracování základní vojenské služby v kombinaci s narůstající mírou profesionalizace se jeví jako nejracionálnější a zároveň i nejekonomičtější řešení. Není náhodou, že někteří kandidáti členství v NATO (Slovensko, Bulharsko) se pro významné zkrácení povinné vojenské služby (především pro kvalifikované občany) rozhodli jako pro krok předcházející jejímu zrušení, transformaci armády a – umožní-li to mezinárodně politická situace – vstupu do Severoatlantické aliance.

Postupné zkracování základní vojenské služby o definovanou dobu má několik výhod:

- Do připravované reformy se vnáší systémový prvek, který přesně definuje datum zrušení branné povinnosti a zabraňuje tak odkládání a zpoždování reformy, neboť zodpovědní činitelé resortu jsou striktně omezeni vytyčeným časovým obdobím.
- Vzniklý tlak na průběžné nabírání profesionálů umožňuje řešit problémy spojené s existencí řadových profesionálních vojáků od samotného počátku při jejich menším počtu.
- Změna charakteru vojenské služby z konskripčního na profesionální se, jak je ukázáno i v této studii, musí projevit jako ekonomicky jednoznačně pozitivní. Na nejlokálnější úrovni však může z pohledu subjektů, které z branné povinnosti profitují například jako dodavatelé AČR, dojít k některým krátkodobým negativním efektům. Postupné zkracování znemožňuje, aby došlo k jakýmkoliv šokům, byť i místní negativní efekty je možno předpokládat pouze dočasně.

V případě, že by byl zvolen model postupné profesionalizace kombinované s krácením branné povinnosti, lze předpokládat, že reforma bude plynulejší a odpor budoucích branců v posledních letech konskripce nebude takovým problémem jako v případě předchozí varianty. Toto tvrzení vyslovujeme na základě našeho přesvědčení, že značná část občanů, kteří se branné povinnosti vyhýbají, tak činí z důvodů ekonomicko-kariérních. Mezi vysokoškoláky je tato skupina patrně dokonce převládající.

V rámci této studie navrhujeme zkrácení základní vojenské služby na šest měsíců od roku 2003, pět měsíců od roku 2004, čtyři měsíce od 2005 a tři měsíce pro poslední ročník 2006.

3) Zrušení branné povinnosti před rokem 2006

Dovedeme si představit několik situací, které by mohly vést k dřívějšímu zrušení branné povinnosti:

- Volební vítězství politické strany s programem orientovaným na individuální svobodu. To je nepravděpodobná varianta, vzhledem ke skutečnosti, že čistě liberální politická strana v ČR momentálně nepůsobí. Možnost, že by se stejnou ideou přišla i jedna ze stávajících politických sil však nelze úplně ji vyloučit.
- Požadavek našich spojenců z NATO na zapojení většího počtu českých jednotek do hypotetické náročné mise. Rovněž velmi nepravděpodobná varianta, neboť je momentálně nepředstavitelné, že by se objevil konflikt, ve kterém by byl žádoucí větší rozsah účasti české armády i s její jazykovou a technologickou inkompatibilitou.
- Rozsáhlejší protesty občanů ČR proti branné povinnosti. Ani tato varianta není reálná, neboť není v žádném případě náhodné, že k takovým protestům od roku 1990 nikdy nedošlo. Jak zmiňujeme i na jiném místě, je to způsobeno tím, že branná povinnost diskriminuje jen velmi malou část populace, neboť existuje řada způsobů, jak se jí vyhnout. Zásadním se v této souvislosti jeví skutečnost, že zejména známé osobnosti působící v oblasti show-businessu (například profesionální hokejisté) neměli v 90. letech problémy s tím, že by branná povinnost negativně ovlivnila jejich kariéru.
- Nejpravděpodobnějším se tedy jeví, že ke zrušení by mohlo dojít nejdříve v roce 2005 a to pod vlivem masového odporu branců posledního ročníku.

4) Zachování současného stavu, neřešení problémů a neustálé odkládání zrušení branné povinnosti na pozdější dobu

Pokud by byl zachován současný stav, pro který je příznačné především to, že o reformách se již roky pouze mluví a stále k nim nedochází, pak jsme si jisti, že dojde k prohlubování vlastně všech základních potíží Armády ČR. Zejména se jedná o následující problematické body:

Posuzování zdravotního stavu

Zdravotní omezení, případně trvalou neschopnost k nástupu základní/náhradní vojenské služby definuje s účinností od 1. 12. 1999 vyhláška č. 256/1999 Sb. (Vyhláška o posuzování zdravotní způsobilosti k vojenské činné službě), která je poměrně složitá a obsáhlá. Je to vlastně seřazený seznam diagnóz, ke kterým je vždy přiřazeno písmeno označující míru zdravotní způsobilosti. Vyhláška je zcela vyčerpávající, podle některých názorů poměrně přísná a v podstatě plní svůj účel – neumožňuje legálně se vyhnout branné povinnosti komukoliv, jehož zdravotní stav není opravdu vážný.

- Neochota branců nastupovat bude už pouze narůstat, protože pro generaci narozenou koncem 80. a začátkem 90. let je každý relikt studené války a čím dál méně pochopitelný a snesitelný. V kombinaci s demografickým poklesem bude nutno přijít s celou řadou nákladných opatření, jak mladé lidi ke službě donutit. To bude obtížné, neboť ve společnosti je čím dál více občanů, kteří brannou povinnost nesplnili. Je třeba si uvědomit, že prvním absolventům civilní služby je dnes již hodně přes třicet let a často zastávají ve společnosti klíčová postavení. Prakticky totéž je možné říci o těch, kteří úspěšně využili velké vlny „rozdávání“ modrých knížek v druhé polovině devadesátých let. Neabsolvování branné povinnosti již dnes proto není minoritní záležitost a nastávající branci mohou pozorovat, že jejich již téměř o generaci starším kolegům základní vojenská služba v úspěšném životě nijak neschází. Na pozadí existence právě popsaného bude jakýkoliv apel – zejména pak na vysokoškoláky – působit směšným dojmem.
- Jeden z velkých přínosů profesionalizace by spočíval ve zvýšení veřejné prestiže armády. Odkládání tohoto kroku jenom prodlužuje období, kdy je armáda (především její velitelé) novináři i občany vysmívána i pro věci, za které nenese zodpovědnost.
- Profesionalizace by měla být především startujícím bodem pro zprůhlednění hospodaření v armádě. Pro vojáky základní služby je z jasných důvodů velmi obtížné nahlásit nadřízenému jakékoliv nedostatky v hospodaření na kterékoliv úrovni. Lze očekávat, že korupční prostředí se bude do armády dále přenášet, neboť existuje v celé společnosti a proto je zapotřebí, aby mechanismy boje s korupcí v resortu obrany existovali stejně jako kdekoliv jinde.
- Korupce bude podle našeho názoru provázet brannou povinnost až do jejího konce. Vzhledem k tomu, že z dostupných demografických dat je možné odhadovat budoucí počet branců, lze spekulovat, že například ještě v roce 2010 by se k hypotetickému odvodu mohlo dostavit až

66680 mladých mužů ročníku 1991. V roce 2019 by jich už bylo přibližně o 20 000 méně. Pokud použijeme pro následující léta stejný algoritmus pro odhad objemu korupce jako jsem užili k odhadu korupce předešlé, dopějeme k tomu, že do roku 2019 je potenciálně k dispozici dalších 1,5 až 4,9 miliardy Kč, které by mohly být zaplacený za vyhnutí se vojenské službě. To jistě není vývoj, který by se komukoliv z nás zamlouval. Samozřejmě, jsme si téměř jisti, že branná povinnost bude zrušena mnohem dříve.

Obecně se domníváme, že právě diskutovaná varianta je velmi nebezpečná. K reformě armády a její profesionalizaci v ní totiž nedochází, ale neustále se při tom o ní mluví a všechny politické subjekty se k ní hlásí. To politickým oponentům, kteří by doopravdy chtěli charakter armády změnit, znemožňuje dostatečně ostré vyhranění se proti těmto „verbálním reformátorům“. Provádění reformy tímto „švejkovským“ způsobem, ke kterému dochází vlastně již od roku 1992, může vést k tomu, že budeme vždy pouze „v průběhu reformy“ a „jen několik let od zrušení branné povinnosti“.

5) Zpřísnění podmínek odpírání a pozdější zrušení

Zpřísnění podmínek pro odpírání vojenské služby v kombinaci s alespoň proklamovaným bojem proti korupci v oblasti posuzování zdravotní způsobilosti se opakovaně objevilo v prohlášení vedoucích představitelů několika politických stran. Korupční situace v resortu zdravotnictví je problémem sama o sobě a nemá cenu ji zde obsáhle diskutovat

Das ganze Tschechische Volk ist eine Simulantenbande!

Lékařské listy č. 1/2002 informují o případu odvedence s Hodgkinovým lymfomem (Hodgkinovou chorobou), který byl vojenským lékařem shledán jako simulant (vojenský lékař poté, co mu voják poměrně přesně popsal své problémy a měl teplotu přes 38°C, neprovedl ani rentgen plic. Dotyčný se nakonec dočkal civilu a osmi cyklů intenzivní chemoterapie. Příklad je v pozoruhodný zejména na pozadí neustálé kritiky civilních lékařů ze strany různých „sdružení pacientů“.

Stává se, že jsou odváděni dlouhodobě léčeni branci se ZPS (změněnou pracovní schopností), zatímco jedinci bez předchozích zdravotních problémů jsou povinnosti zproštěni na základě jednoho (pochopitelně zkorumpovaného) vyšetření, které „překvapivě“ odhalí vážnější "zdravotní problémy".

Pokud jde o zpřísnění podmínek pro zařazení do civilní služby a její výkon, domníváme se, že podobná opatření přinesou řadu problémů. Podmínky pro samotné odepření stanovuje zákon a nelze vyloučit, že v případě změny současného znění dojde k celé řadě sporů a to jak u Ústavního soudu, tak i u mezinárodních soudů pro lidská práva. Je otázkou, zda se naše

politická reprezentace rozhodne pro takto komplikované řešení, pokud skutečně hodlá v blízké době zrušit samotnou brannou povinnost. A pokud ano, pak to podle nás vypovídá spíše o tom, že to s jejím zrušením nemyslí úplně vážně.

Jiná věc samotný průběh civilní služby. Souhlasíme s postojem ministra práce a sociálních věcí tím, že její současný průběh je nespravedlivý a vlastně diskriminační, neboť umožňuje zejména kvalifikovaným odvedencům, aby se dále vzdělávali a kvalifikaci si rozšiřovali. Paradoxně, čím je někdo schopnější a kvalifikovanější, tím spíše si kvalifikovanou civilní službu nalezne a může se dále rozvíjet. Právě popsané skutečně existuje. Je ale třeba používat k analýze korektní ekonomickou vědu a vidět, že tato situace vznikla v důsledku nedostatku kvalifikovaných lidí v řadě odvětví. Takzvaní „civilkáři“ (nověji též „cifkaři“) pomohli například řadě institucí (knihovny, nemocnice, školy) s náročným přechodem na elektronické zacházení s daty. Stejně tak bychom mohli jmenovat i další schopnosti civilkářů, kterými pomohli svým mateřským organizacím, přičemž došlo k porušení zákona o civilní službě i prováděcích vyhlášek. Problém je podle nás zcela umělý a jeho nejlepším a finálním řešením by bylo zrušení branné povinnosti a tím i civilní služby.

Jakékoliv pokusy změnit charakter civilní služby budou mít dalekosáhlé následky. A asi nemusíme připomínat, že idea, která by se tak líbila některým našim politikům, totiž vybudovat pro odpírače jakési pracovní tábory, je z ekonomického hlediska za současné hospodářské situace postavená na hlavu.

Domníváme se proto, že vláda, která začne zpříšňovat podmínky odepření a průběhu civilní služby otevře Pandořinu skříňku nepředvídatelného společenského vývoje, ve kterém budou jednotlivci donuceni i ke krokům, které původně nezamýšleli. Jedním z prvků takového vývoje může být i odchod těch kvalifikovaných mladých lidí, kteří dříve lépe placenou práci v zahraničí odmítali z osobních důvodů.

Uvědomme si ještě jednu věc. Občané, kteří jsou nadáni schopností a možností korumpovat (ať už oni sami nebo jejich rodiny) vypadli ze systému branné povinnosti již při odvodu, nebo v následných odvolacích řízeních. Jakékoliv zpříšňování situace pro ty, kteří tohoto kroku nebyli schopni, je tedy vlastně uvolňováním pracovního trhu a kariérního postupu pro korupce schopné na úkor korupce neschopných. To musí mít zřejmé následky pro budoucí vzhled a transparentnost celého našeho státu.

6) Posílení konzervativního pojetí branné povinnosti, její zachování a případně i prodlužování a zpřísnění

Tuto nepravděpodobnou variantu lze spojovat pouze s velmi omezeným okruhem subjektů české politické scény. Vesměs se jedná o politické strany či hnutí, u kterých nelze předpokládat, že by se podílely na sestavování vlády a tvorbě jejího programu. Pro tyto politické síly je charakteristický nacionalismus, kolektivistické ideologie a nesouhlas se členstvím ČR v mezinárodních bezpečnostních strukturách. Z tohoto důvodu prosazují samostatnost v oblasti „národní bezpečnosti“. Sami ale musí vědět, že jejich představa o „české politice národních zájmů“ v rámci středoevropského regionu je naprosto iluzorní, protože okolní demokratické státy by netolerovaly nedemokratický režim v ČR v rovině politické a v případě násilných výbojů a konfliktů ani ve vojenské. To svědčí o tom, že těmto konzervativním silám nejde v případě posílení brannosti populace ani tak o národní zájmy, ale o ovládnutí občanů a celkovou kolektivizaci vztahů ve společnosti.

Jak už jsme uvedli, nepředpokládáme, že by se podobná politická uskupení dostala v ČR k moci. Je ale evidentní, že jejich působení v neprospěch individuální svobody by se neomezovalo pouze na brannou povinnost. Proto lze předpokládat, že vzniklá situace by byla provázena rozsáhlou emigrací a to zejména kvalifikovaných lidí. Zda by byly západoevropské státy na přisun takové vlny emigrace připravené je otázka, kterou nemá nejmenší cenu řešit, vzhledem k hypotetičnosti celé situace.

Je ale třeba počítat s potenciálním rizikem toho, že KSČM (jediná současná politicky významná představitelka stran se silně kolektivistickou ideologií v rámci realistického politického spektra) bude schopna reformu armády oddalovat, komplikovat a jinak znemožňovat.

Má nedobrovolná armáda smysl v dnešních konfliktech?

MOSKVA 11. března (zpravodaj ČTK) - Za šest tisíc dolarů prodali ruští vojáci čečenským ozbrojencům po společném alkoholickém dýchánku tank a obrněný transportér.

Oznámila to dnes agentura Interfax s odvoláním na zdroje ruské vojenské rozvědky.

Asi 40 vojáků ze 106. ruské motorizované divize, která je dislokovaná ve městě Šali na východě Čečenska, slavilo v noci z pátku na sobotu s čečenskými povstanci Mezinárodní den žen, jež je dosud v Rusku velmi oblíbeným svátkem. Podle ruské rozvědky se bujará oslava protáhla až do rozednění, kdy se protivníci v značně podroušeném stavu rozešli. Čečenští separatisté věrní Džocharu Dudajevovi přitom odjeli v obrněné technice svých spoluslavitelů, kterým za ni údajně dali 6000 dolarů.